

Demografski i funkcionalni aspekt održivosti jedinica lokalne samouprave istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije

Lukavečki, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:774021>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Domagoj Lukavečki

**Demografski i funkcionalni aspekt održivosti jedinica
lokalne samouprave istočnog dijela Krapinsko-zagorske
županije**

Diplomski rad

**Zagreb
2023**

Domagoj Lukavečki

**Demografski i funkcionalni aspekt održivosti jedinica
lokalne samouprave istočnog dijela Krapinsko-zagorske
županije**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije i povijesti

**Zagreb
2023.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Geografija i povijest; smjer: nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Petre Radeljak Kaufmann

Sveučilište u Zagrebu
 Prirodoslovno-matematički fakultet
 Geografski odsjek

Diplomski rad

Demografski i funkcionalni aspekt održivosti jedinica lokalne samouprave istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije

Domagoj Lukavečki

Izvadak: Hrvatsko zagorje, kao i ostatak prostora Republike Hrvatske, karakteriziraju negativne demografske promjene. Isti takav trend vidljiv je u krajnjem istočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije gdje je došlo do smanjenja ukupnog broja stanovnika prvenstveno zbog negativne prirodne promjene, dok migracijska kretanja variraju po godinama po jedinicama lokalne samouprave. Centralne funkcije naselja važne su za zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba i održanja života na cjelokupnom području. U radu su korištene različite metode prikupljanja, obrade, usporedbe i deskripcije podataka, dok su se anketnim upitnikom ispitali stavovi stanovnika o mogućnosti korištenja centralnih funkcija u naselju stanovanja te zadovoljstvo brojem i kvalitetom funkcija na području jedinica lokalne samouprave. Rezultati prikazuju pad broja stanovnika istraživanog područja i općenito starenje, te zanemarivost migracijskih kretanja u obnovi ukupnog broja stanovnika. Ujedno, utvrđena je gusta mreža centara nižeg stupnja centraliteta, dok su ispitanici pretežno zadovoljni funkcionalnom opremljenosti naselja i jedinica lokalne samouprave u kojima žive. Budući da broj i značaj centralnih funkcija naselja ovisi o potrebi stanovnika, postavlja se pitanje u kojoj mjeri će se centralne funkcije održati u kontekstu nepovoljnog demografskog razvoja.

54 stranica, 14 grafičkih priloga, 14 tablica, 36 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: održivost, demografski razvoj, centralne funkcije naselja, Krapinsko-zagorska županija

Voditelj: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann
 doc. dr. sc. Dubravka Spevec
 izv. prof. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 10. 2. 2022.

Rad prihvaćen: 7. 9. 2023.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Demographic and functional aspects of sustainability of local government units in the eastern part of Krapina-Zagorje County

Domagoj Lukavečki

Abstract: Hrvatsko Zagorje, like the rest of the area of the Republic of Croatia, is characterised by negative demographic changes. The same trend is seen in the utmost eastern part of Krapina-Zagorje County, where reduced population is evident as a result of (primarily) negative natural change of population, while migrations vary year by year in individual local government units. Central functions of settlements are important for fulfilling basic human needs and sustaining the life of the entire area. In the paper various methods of gathering, processing, comparing and describing data were used, while questionnaire survey examined the opinions of residents about the possibility of using central functions in the settlement of living and satisfaction with the number and quality of central functions in individual local government units. The results show population decline in the researched area and general ageing of the population, while migration movements are of negligible importance for population replenishment. At the same time, a dense network of centres with a lower degree of centrality was detected, while respondents were mostly satisfied with the functional capacity of the settlements and local government units in which they live. Because the number and importance of central functions of settlements depend on the needs of the residents of the entire area, the question is raised of how long central functions can be sustained in the context of unfavourable demographic development.

54 pages, 14 figures, 14 tables, 36 references; original in Croatian

Keywords: sustainability, demographic development, central functions of settlements, Krapina-Zagorje County

Supervisor: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor
Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Associate Professor

Thesis title accepted: 10/02/2022

Thesis accepted: 07/09/2023

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Zahvala

Zahvaljujem se svojoj mentorici doc. dr. sc. Petri Radeljak Kaufmann na pomoći i korisnim savjetima, svojim nastavnicima geografije Kristini Fruk, Davorki Pelko i Draženu Ljubiću te nastavnicima povijesti Nataši Sovec i Snježani Švaljek, svojim roditeljima Maji i Tomislavu, te užoj obitelji na podršci tijekom studija, pogotovo baki Blaženki i djedu Pavlu, te svojim kolegama i prijateljima Arijani, Borni, Domagoju, Dragutinu, Ivanu, Ljiljani i Tomislavu koji su vrijeme studiranja učinili još zanimljivijim.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. PREDMET, CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	2
1.2. PROSTORNI OBUHVAT.....	2
1.3. METODE ISTRAŽIVANJA.....	3
1.4. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA.....	5
2. TEORIJSKI OKVIR.....	7
3. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE.....	11
3.1. PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA.....	11
3.2. HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI RAZVOJ.....	12
3.3. SUVREMENA OBILJEŽJA SOCIO-EKONOMSKOG RAZVOJA.....	15
4. DEMOGEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE.....	18
4.1. BROJ STANOVNIKA.....	18
4.1.1. RAZMJEŠTAJ I GUSTOĆA NASELJENOSTI.....	19
4.2. KRETANJE STANOVNIŠTVA.....	22
4.2.1. PRIRODNO KRETANJE.....	22
4.2.2. MIGRACIJE.....	24
4.3. DOBNI SASTAV STANOVNIŠTVA.....	27
4.4. OBRAZOVNI SASTAV STANOVNIŠTVA.....	31
5. OPREMLJENOST CENTRALNIM FUNKCIJAMA NASELJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE.....	36
6. REZULTATI ANKETNOG ISTRAŽIVANJA.....	40
7. RASPRAVA.....	50
8. ZAKLJUČAK.....	53
9. POPIS LITERATURE I IZVORA.....	55
PRILOZI.....	60

1. UVOD

Sintagma „održivost“ vrlo je raširen pojam u našoj svakodnevnici. Prema enciklopediji Britannica (Encyclopedia Britannica, n.d.) definira se kao dugotrajna održivost društva koja uključuje niz institucija i društvenih praksi u međugeneracijskoj solidarnosti kako bi buduće generacije uživale slične razine bogatstva, koristi i blagostanja u ekološkom, ekonomskom i društvenom smislu. Popularizacija samog koncepta „održivosti“ dogodila se tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća kad je Svjetska komisija za okoliš i razvoj izdala Brundtlandino izvješće, odnosno dokument pod nazivom *Our Common Future*, gdje navode niz smjernica kako ga ostvariti. Cjelokupni koncept od tada je prošao niz prerada i redefiniranja.

U svakodnevnici se sam pojam može čuti putem različitih medija, znanstvenih istraživanja i sl. Najčešće se veže uz brojne ekološke probleme poput zagađenja ili ekonomiju, ali zbog određenih trendova koji su sve jači unutar društva, također se koristi unutar društvene sfere. U okvirima Republike Hrvatske, „održivost“ među ostalim se veže uz suvremena demografska kretanja koja se vrlo rašireno prikazuju u javnom životu. Prostor Hrvatskog zagorja karakteriziraju ista demogeografska kretanja kao i na razini cjelokupne Republike Hrvatske, odnosno na područjima Gorske, Istočne Hrvatske i zaobalja Dalmacije, te se postavlja pitanje koliko je demografski održiv cjelokupan prostor. Uz demografske značajke vežu se i pojedine funkcionalne značajke prostora. Tako se mogu ustanoviti pojedini problemi poput održanja pojedinih škola zbog nedostatka djece, nedostatka liječnika i ukidanja pojedinih ordinacija zbog premalog broja osiguranika, ograničavanja korištenja određenih funkcija, ili nedostatka pojedinih funkcija koji tjera stanovništvo da svoje potrebe zadovolji drugdje.

1.1. PREDMET, CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Predmet ovog istraživanja je istraživanje demogeografskih značajki prostora istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije te njene funkcionalne opremljenosti.

Cilj rada je prikaz određenih suvremenih općih značajki prostora u demografskom i funkcionalnom smislu, ukupnog kretanja broja stanovnika od 2001. do 2021. godine, odnosno trendova prirodnog i migracijskog kretanja, utvrditi funkcionalnu opremljenost i odrediti stupanj centraliteta naselja te ispitati zadovoljstvo stanovništva opremljenosti funkcijama unutar jedinica lokalne samouprave u kojem žive. Iz navedenih predmeta i ciljeva, proizašle su sljedeće hipoteze:

H1: Prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije obilježavaju nepovoljni demografski trendovi

H2: Obnova stanovništva migracijom je zanemariva

H3: Prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije ima gustu mrežu naselja nižeg stupnja centraliteta

H4: Ispitanici su pretežito zadovoljni funkcijama u svojim jedinicama lokalne samouprave

1.2. PROSTORNI OBUHVAT

Ovo istraživanje prostorno obuhvaća uže područje historijsko-geografske regije Hrvatskog zagorja. Administrativno gledajući, istraživani prostor nalazi se unutar Krapinsko-zagorske županije, te zauzima njen istočni dio. Područje obuhvaća prostor devet administrativnih jedinica, odnosno općina Budinščina, Hrašćina, Konjšćina, Lobor, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec i Zlatar Bistrica te Grada Zlatara. Na sjeveru graniči sa susjednom Varaždinskom županijom te njenim gradovima i općinama Bednja, Lepoglava i Ivanec, na istoku graniči s Gradom Novim Marofom i općinama Breznički Hum i Breznica, te Bedenicom i Svetim Ivanom Zelina koji se nalaze unutar Zagrebačke županije. Na jugu graniči s općinom Marija Bistrica, a na zapadu sa Gradom Krapinom i općinama Bedekovčina, Radoboj i Jesenje. Navedeni prostor smjestio oko 46° sjeverne geografske širine i 16° istočne geografske dužine. Ukupna površina navedenog prostora je 342km². Administrativne jedinice ustrojene su 1993., odnosno 1997. godine, a sve administrativne jedinice proizašle su iz nekadašnje velike općine Zlatar Bistrica. Na navedenom području nalaze se 93 naselja, od toga 13 u sklopu općine Budinščina, 10 u Hrašćini, 16 u Konjšćini, 10 u Loboru, 9 u Maču, 5 u Mihovljanu, 5 u Novom Golubovcu, 19 u Zlataru i 6 u Zlatar Bistrici.

Sl. 1. Prostorni obuhvat općina Budinščina, Hrašćina, Konjščina, Lohor, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec, Zlatar Bistrica i Grada Zlatara

Izvor: Izradio autor u programu ArcGis

1.3 METODE ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživačkom radu korištene su metode prikupljanja podataka, obrade, usporedbe, deskripcije te kompilacije. Metoda deskripcije služila je pri objašnjavanju općih geografskih obilježja istraživog prostora. Kompilacija spoznaja izvršena je analizom i sintezom znanstvenih i stručnih radova te izvora podataka. Podatci o stanovništvu prikupljeni su preko javnih publikacija Državnog zavoda za statistiku koji uključuju Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. i Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021. godine, te različitih statističkih publikacija i godišnjaka poput Gradovi u statistici i Prirodno kretanje stanovništva od 2011. do 2021. godine. Prilikom obrade podataka o stanovništvu, korištene su demografske, statističke i grafičke metode, a rezultati su prikazani brojčano, tablicama, dijagramima i kartogramima.

Navedeni podatci obrađeni su i dijelom vizualizirani u programu MS Excel, a tematske karte izrađene u programima ArcGis i MS Paint.

Podatci o funkcionalnoj opremljenosti naselja prvotno su prikupljeni iz različitih internetskih stranica i baza podataka koji uključuju baze Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje gdje su utvrđene sve zdravstvene ordinacije i ljekarne, e-rudnik i dječji vrtići Ministarstva znanosti i obrazovanja gdje su utvrđene sve školske funkcije i dječji vrtići, stranice banaka i FINA-e gdje su određene njihove poslovnice i bankomati, web stranice Hrvatske pošte, trgovačkih lanaca i različitih državnih institucija. Metodom kartiranja, odnosno inventarizacije, potvrđivale su se funkcije koje su se ustvrdile preko internetskih baza podataka, te su nadodane one funkcije koje se nisu zabilježile. Pritom je korištena kvalitativna metoda budući da je cilj bio ustvrditi postojanje određenih funkcija u nekom naselju. Potvrđivanje funkcija, obavljeno je u razdoblju od 22. srpnja do 3. kolovoza 2023. terenskim obilaskom i ispitivanjem lokalnog stanovništva.

U razdoblju od 19. srpnja do 2. kolovoza. provodilo se anketno online istraživanje putem obrasca u programu MS Forms distribuiranog putem različitih grupa preko društvene mreže Facebook gdje je prikupljeno 273 odgovora (86,4%), te metodom „lice u lice“ 43 (13,6%) sugovornika. Sveukupno je prikupljeno 316 odgovora ispitanika. Sudionicima je osigurana anonimnost, a odgovori anketnog istraživanja obrađeni su skupno. Svrha anketnog istraživanja bila je ustvrditi mogućnosti korištenja funkcija u pojedinim naseljima gdje su ispitanici stanovali i zadovoljstvo stanovništva kvalitetom i brojem funkcija na cjelokupnom području grada ili općine u kojem žive. Anketu su mogli ispuniti svi punoljetni stanovnici na području općina Budinščina, Hrašćina, Konjšćina, Lobor, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec, Zlatar Bistrica i Grada Zlatara. Prva četiri pitanja odnosila su se na opće informacije o ispitaniku, tj. o dobi, spolu, gradu ili općini te naselju gdje stanuju. Prvi set pitanja sadržavao je 14 pitanja zatvorenog tipa, gdje su ispitanici odgovarali o mogućnosti korištenja određenih funkcija u naselju svojeg stanovanja. Drugi set je sadržavao njih sedam, od kojih je 6 bilo zatvorenog tipa, gdje su na Likertovoj skali određivali svoje zadovoljstvo brojem i kvalitetom funkcija na području svojeg grada/općine, dok je jedno pitanje bilo otvorenog tipa, gdje su mogli izraziti glavne razloge zadovoljstva ili nezadovoljstva opremljenosti funkcijama. U anketnom istraživanju koristio se neprobabilistički prigodni uzorak. Kod neprobabilističkog uzorka nije poznata vjerojatnost izbora osobe u uzorak, stoga se ne može ustvrditi da je uzorak ispitanika reprezentativan za cjelokupnu populaciju te navedeno ograničava mogućnost uopćavanja dobivenih podataka.

1.4. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

Kod geografskih istraživanja, teško je pronaći rad koji ne analizira stanovništvo u nekom aspektu, bilo na nekoj lokalnoj, regionalnoj ili državnoj razini. Stanovništvom Hrvatskog zagorja, u koji je uključen prostor od istraživačkog interesa ovog rada, bavili su D. Spevec, R. Vuk, A. Toskić, D. Njegač, D. Feletar i Z. Stiperski. Toskić (1993) navodi kako se u drugoj polovici 20. stoljeća bilježi konstantan pad broja stanovnika zbog intenzivne emigracije i negativnog prirodnog kretanja. Ističe se kako je osnovni problem emigracija radnog stanovništva te da je reprodukcijska osnova stanovništva umanjena. Spevec (2009, 2012) u svojim radovima navodi kako je populacijski razvoj ovog područja zadnjih nekoliko desetljeća obilježen negativnim demografskim procesima, te da su depopulacija i starenje stanovništva posljedica već navedenih nepovoljnih kretanja. Nadodaje se kako disperzna naseljenost s mnoštvom manjih naselja nije adekvatna u skladu sa suvremenim društvenim i gospodarskim uvjetima, te da su ta naselja osuđena na izumiranje. Vuk (2012) ističe kako pod utjecajima negativne demografske dinamike dolazi do smanjenja broja upisanih učenika u osnovne škole, što će za posljedicu imati smanjenje broja škola u sustavu i manje zaposlenosti stručnog kadra u istim ustanovama. U radovima Njegača (1995), Feletara i Stiperskog (1992) vidljivo je kako je došlo do stanovite promjene u radnoj aktivnosti stanovništva, tj. da je udio poljoprivrednog stanovništva smanjen, dok je povećan udio stanovništva koji radi u ostalim sektorima djelatnosti. Ističe se kako navedeno nije ravnomjerno prisutno u cijeloj regiji, nego je prostor diferenciran.

Problematika centralnih naselja u Hrvatskoj istražuje se od 60-ih godina 20. stoljeća kad se počinje primjenjivati teorija centralnih naselja Waltera Christallera. Malić (1981) ističe kako se do tada nije posvećivala prevelika pažnja tom obliku klasifikacije naselja zbog niskog stupnja urbaniziranosti cjelokupnog prostora. Stoga se položaj gradova temeljio na administrativno-upravnoj hijerarhiji, te je pomoću takve klasifikacije dobiven uvid u značenju pojedinih naselja. Snažnijom industrijalizacijom u drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do brže i snažnije diferencijacije centralnih naselja u odnosu na ostala. Stoga se budi jači interes za istraživanjem struktura sustava gradskih središta. Žuljić (1974), Crkvenčić (1874, 1976) i Malić (1981) naglašavaju važnost teorijsko-metodoloških radova o samoj problematizaciji centralnih naselja.

Istraživanjem centralnih funkcija naselja na prostoru Hrvatskog zagorja bavili su se I. Crkvenčić (1976), A. Malić (1981), D. Njegač (1999) i A. Lukić (2012). Crkvenčić je prostor Hrvatskog zagorja istražio u okviru cjelokupnog teritorija Hrvatske, Malić navedeni prostor proučava u okviru središnje Hrvatske, dok Njegač istražuje cjelokupnu regiju. Lukić u svom

radu istražuje centralitet naselja unutar problematike koncepta ruralnosti na teritoriju Republike Hrvatske. Prema njihovoj metodologiji, rezultati pokazuju kako na prostoru istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije ima mnogo naselja sa nižim stupnjem centraliteta. Tako Crkvenčić (1976) ističe kako su naselja Zlatar i Zlatar Bistrica područna središta, dok su naselja Belec, Budinščina, Donja Konjščina¹, Lobar, Mače, Mihovljan i Trgovišće lokalna središta. Slične rezultate iznosi Njegač (1999) i navodi kako na ovom prostoru postoje tri naselja koja su centri drugog stupnja (Konjščina, Zlatar, Zlatar Bistrica) i sedam naselja koja su centri prvog stupnja: Belec, Budinščina, Lobar, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec te Hrašćina-Trgovišće. Malić (1981) iznosi nešto drugačije rezultate, tako na navedenom području naselje Zlatar ima treći stupanj centraliteta, naselja Donja Konjščina i Zlatar Bistrica imaju drugi stupanj centraliteta, dok prvi stupanj centraliteta imaju naselja Budinščina, Hrašćina-Trgovišće, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec, Lobar i Belec. Lukić (2012.) iznosi kako su naselja Zlatar i Konjščina slabiji subregionalni centri².

¹ Naselje Konjščina nastaje izdvajanjem iz naselja Donja Konjščina 1991. godine

² Lukić navodi kako je u radu sažeta regionalna analiza sustava središnjih naselja, tako da su prikazana sva naselja do razine subregionalnog centra

2. TEORIJSKI OKVIR

Koncept održivosti, odnosno održivog razvoja koji proizlazi iz nje, ulazi u širu upotrebu od 80-ih godina 20. stoljeća (Pravdić, 2001). Komisija Ujedinjenih naroda za okoliš i razvoj je u svojem izvješću „Naša zajednička budućnost“ iz 1987. godine održivost definirala kao razvoj koji zadovoljava sadašnje potrebe, a da pritom ne ugrožava mogućnosti budućih generacija da zadovoljavaju svoje potrebe. Koncept održivosti podrazumijeva proces u kojem se isprepleću ekološka, ekonomska i društvena sfera koja ima u cilju zaštititi ekološke, ekonomske i ljudske dobrobiti. Tako se ekonomska održivost definira kao ostvarivanje ekonomskog rasta, ekonomske učinkovitosti i pravedne raspodjele dobara, ekološka održivost kao cjelovitost ekosustava, te kapacitetima zaštite prirode kao resursa, a društvena održivost kao ostvarivanje društvenog identiteta, mobilnosti i kohezije, te sudjelovanju pojedinaca ili grupa u zajedničkom donošenju odluka (Bilas i dr., 2017). Općenite karakteristike pojma „održivog razvoja“ sadržane su unutar ekonomske učinkovitosti i društvene odgovornosti, te se izražavaju uz tri elementa: koncept razvoja koji nije istoznačan sa gospodarskim rastom, konceptom potreba koji u središte interesa stavlja pitanje raspodjele osnovnih resursa za ostvarivanje kvalitetnog života te koncept budućih naraštaja koji iskazuje glavnu bit koncepta „održivosti“, odnosno, što će buduće generacije naslijediti od sadašnje generacije (Drljača, 2012). Koncept nije ostao bez kritika, a jedna od njih je ta da je koncept često neshvaćen i namjerno zloupotrebljavan u cilju dezinformiranja javnosti kako bi se postigli određeni specijalizirani ciljevi. Ujedno, za postizanje ciljeva za koje se zalažu unutar samog koncepta, potrebna je politička volja i usklađivanje ekonomskih interesa. Ekonomski interes sadržan je u postizanju sve veće dobiti, dok zanemaruje eventualne posljedice (ekološka degradacija, ekonomski disparitet i sl.) koje sa sobom donosi, dok unutar političke sfere, postoji razlika u političkom promišljanju između pojedinih dijelova svijeta, odnosno, različita su u centru gdje se donose odluke i same periferije, te u razvijenim i slabije razvijenim dijelovima. Neodređenost samog koncepta može se ustvrditi postavljanjem nekoliko pitanja: što se želi održavati (obnovljive ili neobnovljive resurse, biološke procese), koji sustav održavati (postojeći politički, gospodarski, ekološki ili socijalni, dio ili cjelinu) i na koliko dugo se nešto želi održavati. Arbitrarnost odgovora na navedena pitanja ovisi o preferenciji pojedinaca, skupina ili organizacija (Pravdić, 2001).

Stanovništvo je važan objekt istraživanja mnogih znanstvenih disciplina, a među njima i geografije. Definira se kao skup osoba koji žive i rade na nekom dijelu Zemljine površine,

gdje svaka osoba (jedinka) sudjeluje sa svojim zasebnim obilježjima. Unutar geografije, stanovništvo se proučava od njenih samih početaka, ali u širokom metodološkom kontekstu. Specijalizirana geografska disciplina u početku je nazivana geografijom stanovništva, da bi se od 70-ih godina ukorijenio naziv demogeografija. Demogeografija se definira kao znanstvena disciplina koja je dio društvene geografije, koja u svom objektu istraživanja proučava stanovništvo. Stanovništvo se smatra subjektom vrlo složenih prostornih odnosa i obilježja, te se pomoću toga može razumjeti i objašnjavati geografska stvarnost te njezina transformacija i valorizacija. Demogeografska istraživanja svoj fokus imaju na razumijevanju i objašnjavanju dinamičnih komponenti kao što su natalitet, mortalitet i prostorna pokretljivost. Prostorno-vremenska međuovisnost faktora koja izaziva promjene i prostorne razlike u broju, sastavu i razmještanju stanovništva u centru je samih istraživanja. Pritom se zahtijevaju različita objašnjenja o djelovanju pojedinačnih faktora, ponajprije prirodne osnove, društvenih, političkih, gospodarskih i dr. Glavnim izvorima za proučavanje stanovništva smatraju se popisi stanovništva, demografska (vitalna) statistika, registri stanovništva, anketna istraživanja, terenska istraživanja i sondiranja, posebne službene statistike pojedinih skupina i sl. (Nejašmić, 2005).

U demogeografskim istraživanjima važno je istaknuti kako je ukupno kretanje jedna vrlo promjenjiva veličina. Ukupno kretanje ne sastoji se samo od bioloških faktora, nego i ostalih društveno-ekonomskih, političkih, psiholoških i dr. činitelja koje su u konstantnoj međusobnoj interakciji. Prema tome, ne može se ustvrditi neki poseban prirodan zakon koji regulira kretanje stanovništva. Procesi kao što su ruralni egzodus i urbana koncentracija stanovništva bile su sve su izraženije pojave tijekom 20. st. zbog tehnološkog napretka društva kroz povijest i općeg društveno-tehnološkog razvoja dolazi do preraspodjele stanovništva u prostoru. Intenzitet i pravci kretanja stanovništva na nekom prostoru ovise o stupnju industrijskog razvoja, stupnju razvijenosti prometne i komunalne infrastrukture, položaju naselja i regija u odnosu na glavne razvojne točke i tokove. Posljedice preraspodjele stanovništva izravno se ogledaju na mala ruralna naselja, gdje zbog razvoja gradova dolazi do procesa deagrarizacije, deruralizacije, senilizacije i na kraju do opće depopulacije. U Hrvatskoj su navedena obilježja sve izraženija od 1960-ih godina (Nejašmić, 1991).

Začetak teorije centralnih naselja nastaje tridesetih godina 20. stoljeća u radu Waltera Christallera „Die Zentralen Orte in Süddeutschland“ (Jena, 1933, Darmstadt 1968). Christaller u svojoj teoriji navodi kako je centralitet dio ljudske prirode organiziranja društva i prostora. Centralna naselja gledaju se kao lokacije, centri ili ishodišta pojedinih

funkcija koje se odražavaju na širem području. Značajnijim centralnim naseljem smatra se ono naselje čije funkcije privlače, i koje koristi više stanovnika koje gravitira iz drugih okolnih naselja. Tako Christaller stvara hijerarhiju centralnih naselja i uvodi centralna naselja višeg, nižeg i najnižeg reda. Hijerarhija centralnih naselja rezultat je različite koncentracije pojedinih funkcija u samim naseljima. Prema Christalleru, prostorni smještaj centralnog naselja bio bi u samom središtu promatranog prostora. (Malić, 1981). Osim toga, Christaller je ustvrdio da se centralna naselja mogu razlikovati međusobno prema broju i vrsti glavnih funkcija te veličinom gravitacijskog prostora. Ključne funkcije pomoću kojih Christaller uspostavlja hijerarhiju su opskrba, promet i uprava, pri čemu veći stupanj unutar te hijerarhije ima naselje koje sadržava veći broj samih funkcija, funkcije koje imaju veću važnosti i veličinom gravitacijskog područja (Lukić, 2012).

Christallerova teorija nije ostala bez kritika. Tako je jedna kritika usmjerena prema idealiziranoj strukturi šesterokutnih opkrbnih područja, za koje mnogi smatraju da u stvarnosti ne može postojati. Drugi niz kritika usmjeren je prema činjenici kako je „opća teorija o sustavu centara“ zapravo teorija o lokaciji tercijarnih djelatnosti (Lukić, 2012). Unatoč tim kritikama, Christallerova teorija je dala poticaj za razvoj i istraživanje istovjetnih ili sličnih problematika, a u najvećoj mjeri očituje se u praktičnoj upotrebi tijekom funkcionalne organizacije prostora. Kako Laci u svom radu „Centralna naselja Međimurja“ (1979.) napominje, prilikom određivanja centralnih naselja treba obuhvatiti dvije osnovne komponente: ocjenjivanje centralnih naselja i utvrđivanje gravitacijskih područja centralnih naselja. U metodološkom smislu, kvalitativnom metodom identificiraju se funkcionalna obilježja naselja, dok se kvantitativnom (numeričkom) metodom utvrđuje centralitet naselja. Napominje se kako se prilikom ocjenjivanja kvalitativnih funkcionalnih obilježja ne može izbjeći nedostatak objektivnosti i intuitivnost autora u izboru i vrednovanju kvalitativnih funkcionalnih obilježja. (Laci, 1979; Malić, 1981). Kvantitativni (numerički) model uključuje korištenje statističkih-matematičkih postupaka. Uz kvalitativnu i kvantitativnu (numeričku) metodu, koristi se i kombinirana metoda koja kombinira obje metode (Malić, 1981).

Koncept održivosti sadržan je u pojedinim geografskim istraživanjima. Tako Roca i Oliveira Roca (2014) te Vaishar i dr. (2016) u svojim radovima napominju tri stupa na kojima počiva koncept: ekološki, ekonomski i društveni. Roca i Oliveira Roca (2014) u svom radu o demografskom aspektu održivosti općina u Portugalu ističu konceptualno-metodološki model „SUSTENDEMO“ u kojem naglašavaju društveni aspekt održivosti. Sastoji se od kvantitativne (prirodna promjena, migracije, dobno-spolna struktura

stanovništva) i kvalitativne (obrazovanost, stručna sprema i aktivnost) dimenzije. Vaishar i dr. (2016) održivost ističu kroz nekoliko pokazatelja, kao što su demografski razvoj, (ne)zaposlenost i obrazovne strukture na primjeru čeških malih gradova. Ističe se kako je teško ustvrditi razine kojim bi navedeni aspekti pokazali koliko su održivi pojedini mali gradovi i da rezultati mogu sugerirati kako su neki gradovi održiviji od drugih. Održivost bi u demografskom smislu označavala stope ukupne promjene (prirodna promjena i migracijska bilanca) koje omogućuju održavanje istog broja stanovnika nekog prostora. Uz to se povezuje i održivost funkcionalne opremljenosti, budući da se broj i značaj funkcija reflektira potrebom stanovništva za ispunjenjem osnovnih životnih potreba.

3. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE

3.1. PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA

Glavne značajke prostora su brežuljkasti reljef, rubni položaj gora, od kojih se najviše ističe Ivanščica, i naplavne ravni te riječne terase Krapine i njezinih pritoka. Navedeni prostor može se podijeliti na tri dijela: gorski prostor gorja Ivanščice, pobrđa predgorskog karaktera i riječne doline, od kojih se najviše ističe dolina uz rijeku Krapinu (Brezinščak Bagola i dr., 2017). Prema Magašu, ovaj prostor se smatra dolinskim prostorom Krapine i Krapinice sa istaknutim tercijarnim prigorjima i ocjeditim terasama i mlađim naplavnim zonama navedenih rijeka (Magaš, 2013).

Najviši dijelovi gorja Ivanščice građeni su od paleozojsko-metamorfni stijena, koje u dubini čine jezgru gore. U sastavu gorskog prostora prevladavaju trijaski dolomiti, vapnenci, lapori, pješčenjaci, siltiti i šejlovi. Niži dijelovi prekriveni su miocenskim i pliocenskim vapnencima i klastitima (Brezinščak Bagola i dr., 2017). Pobrđa koja se naslanjaju na gore građena su od oligomiocenskih lapora, glinenaca, vapnenaca, konglomerata i pješčenjaka (Lovrenčić, 1974). Doline uz potoke i rijeku Krapinu kvartarnih su naslaga. Zbog geomorfoloških značajki prostora, prevladavaju smeđa podzolasta tla, dok uz dolinu rijeke Krapine i njenih pritoka nalazimo močvarno glejna tla. U dolinama i pobrđu prevladavaju šume hrasta kitnjaka, običnog graba i pitomog kestena, dok se u gorju pojavljuje kontinentalna bukova šuma (Magaš, 2013).

Hidrografska mreža ovog prostora je razvijena, budući da prevladavaju propusna glinovita i laporasta tla, tj. sitnoklastične naslage koje pogoduju površinskom otjecanju voda (Orešić i dr., 2010). Najviše se ističe rijeka Krapina, koja je ujedno i glavna sabirnica voda Zagorja južno od Ivanščice i Maceljskog gorja. Sama rijeka izvire u promatranom području kod naselja Podrute, te se u nju ulijevaju svi ostali vodotoci kao što su Selnica, Batina, Reka i Velika Reka (Brezinščak Bagola i dr., 2017).

Kao i u ostatku kontinentalne Hrvatske, prevladava umjereno topla klima sa toplim ljetom (Cfb tip klime prema Köppenovoj klasifikaciji). Srednja godišnja temperatura iznosi 10-11 °C, dok je u višim predjelima (brdsko-gorski prostor Ivanščice) srednja godišnja temperatura niža za stupanj, točnije oko 9°C. Najniže temperature se pojavljuju tijekom siječnja, dok su najviše tijekom srpnja. Zime su blage jer srednja temperatura najhladnijeg mjeseca (siječanj) nije niža od -3°C, dok ljeta ne karakterizira vrućina jer srednja temperatura najtoplijeg mjeseca iznosi oko 22°C. Prijelazna razdoblja su nešto toplija od srednje godišnje temperature, dok su jesenske

temperature nešto više od proljetnih. Na godišnji hod temperature utječe i nadmorska visina, tako u ljetnim mjesecima na najvišim dijelovima bilježi se niža temperatura za stupanj od okolnog nižeg prostora. Padaline su prisutne tijekom cijele godine, a godišnji prosjek padalina iznosi oko 1000 mm. Najviše padalina prisutno je tijekom ljetnih mjeseci, s maksimumom u lipnju i kolovozu³. Drugi maksimum pojavljuje se u studenom. Zimi je najmanje padalina, sa izraženim minimumom u veljači. Broj dana sa snježnim pokrivačem visine 1 cm prosječno iznosi oko 30 dana, dok na većim uzvisinama taj broj iznosi oko 70 dana. Primjetan je pad u ukupnom godišnjem broju dana zadržavanja snježnog pokrivača. Tijekom ljetnih mjeseci, primjetne su grmljavinske nepogode, koje mogu dovesti do kratkotrajnih plavljenja u dolinama te spiranju i klizanja tla. Pojava tuče primjetna je tijekom ljetnih mjeseci za vrijeme izraženih vrućina, te ona uzrokuje najveću štetu na poljoprivrednim usjevima. Utjecaj reljefa na klimatske prilike najviše je izražen gorskom uzvisinom Ivanščice koja sprečava dolazak znatnih količina padalina, te štiti južno prigorje od hladnih utjecaja sa sjevera. Pojava magle prisutna je tijekom prijelaznih razdoblja, s pojavom temperature inverzije (Brezinščak Bagola i dr., 2017).

3.2.HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI RAZVOJ

Prve tragove ljudske prisutnosti možemo datirati još u neolitik. Na širem području, od Ivanca, Golubovca pa sve do Konjščine i Budiščine pronađeni su primjerci glačanog kamenog oruđa i oružja (Martiničić, 2017). Ističe se lokalitet Gradišće, koji se nalazi iznad današnjeg naselja Lobar. Lokalitet skriva tragove naseljenosti još od bakrenog doba, pa i kroz brončano doba, što nam dokazuju ostatci kulture grobnih humaka gdje su pronađeni različiti keramički ostatci i brončani proizvodi (Martiničić, 2017). Kontinuitet razvoja tog lokaliteta možemo pratiti nadalje u željeznom dobu gdje je izgrađen zemljani bedem sa palisadom na vrhu (Regan, 2017). Tragovi naseljenosti u kasnom brončanom dobu vidljivi su i na lokalitetima (Gradinovac, Židovina) u blizini današnjeg Zlatara. Visinska naselja ukazuju kako je bila razvijena vojna aristokracija, ali da je samo to razdoblje bilo označeno sa mnogim sukobima i opasnostima. U željeznom dobu, različita keltsko-ilirska plemena naseljavaju širi prostor današnje Hrvatske. Gradine koje su postojale u prethodnim razdobljima, zbog svoje strateške važnosti, postaju nova značajna uporišta, te poprimaju nov oblik (Martiničić, 2017).

Antičke tekovine u unutrašnjosti vidljive su tek dolaskom Rimljana, ali su one vrlo ograničene. Najznačajniji nalazi rimske prisutnosti su grobni spomenik pronađen blizu

³ Navodi se kako se oborinski maksimumi premještaju između lipnja i kolovoza ovisno o gledanoj mjernoj godini

današnjeg Lobora, spomenik koji prikazuje lik muškarca i žene pronađen u Hrašćini (Mirković, 2003) te numizmatički ostatci pronađeni u blizini današnjeg sela Ladislavec (Sambolić, 2013). Szabo u svom radu *Kroz Hrvatsko zagorje* (1937) iznosi tezu kako je u ovom kraju uz potok Reka išao rimski put, dok ostali autori napominju kako na prostoru cijelog Hrvatskog zagorja nije išla niti jedna značajna prometnica zbog nepristupačnosti uvjetovana močvarnim i plavljenim udolinama. Prilike s kraja 4. stoljeća dovele su do slabljenja rimskog utjecaja, što je označilo pojavu nesigurnosti (Crkvenčić, 1958). Visinska naselja u tim nesigurnim vremenima ponovno dobivaju na značaju jer su pružala sigurno utočište u nemirnim razdobljima. Gradina Lobor najbolji je primjer, gdje se gradi kameni zid i mnoge druge građevine unutar njih. Najznačajniji objekt na tom lokalitet jest sakralna građevina, koja se kasnije prenamijenila u crkvu. Uz crkvu, nalazila se i ranokršćanska krstionica (Filipec, 2008). Kameni odlomak sa prikazom pletera, dokazuje kako postoji kontinuitet života na ovom području i za vrijeme dolaska Hrvata na današnji prostor i njihovu vladavinu istim (Miklić, 2000).

Za razdoblje srednjeg vijeka nema mnoštvo podataka, ali se prema ispravama i ostacima gdje se navode pojedine utvrde, crkve i posjedi može zaključiti kako je ovaj kraj bio naseljen u tom razdoblju. Kao i u ranijim razdobljima, prigorja su najnaseljenija, dok gorski predjeli i doline uz rijeke nisu bili pogodni za naseljavanje. U podnožju Ivanščice, izgrađeni su utvrđeni gradovi na strmim i zaštićenim lokalitetima (Loborgrad, Oštrc, Židovina, Belecgrad, Milengrad, Grebengrad (Crkvenčić, 1958; Regan, 2017). Uz navedene utvrde nastala su mnoga srednjovjekovna naselja. O transformaciji plemenske organizacije u županije srednjovjekovnog razdoblja ne zna se mnogo, ali se može reći kako su naselja i utvrđenja nastala kad je navedeni proces završio. Tako se na prostoru javljaju vlastelinstva, od kojih je za ovo područje najznačajnije krapinsko vlastelinstvo koja je zauzimalo zapadni dio današnjeg istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije, točnije prostor oko današnjeg naselja Mihovljan. Istočno od krapinskog vlastelinstva nalazila su se manja vlastelinstva, redom loborgradsko, oštrgradsko, belečko, milengradsko, gotalovečko i selničko (konjščinsko) vlastelinstvo, dok se manji dio nalazio unutar lepoglavskog (područje današnjeg naselja Novi Golubovec) i grebengradskog vlastelinstva (prostor brdskog prostora prema Kalniku) (Crkvenčić, 1958; Brezinščak Bagola i dr., 2017). Uz navedena vlastelinstva, nalazili su se manji plemićki posjedi Batina, Budinščina, Lovrečan, Sutinsko, Sušobreg, Ščrbinec i Zlatar. Administrativno gledajući, ovaj prostor bio je dio zagorske županije dok nije ukinuta krajem 15. stoljeća i pripojena Varaždinskoj županiji kao zagorski distrikt (Brezinščak Bagola i dr., 2017). Uz razvoj naselja i koncentracije stanovništva u prigorju gore Ivanščice možemo vidjeti kako su nastala neka trgovišta, kao što su Purga na prostoru današnjeg Lobora, Oštrc na mjestu današnjeg naselja Martinščina, Sveti

Juraj u blizini Belca i Hrašćina (Brezinščak Bagola i dr., 2017). Najbolji pokazatelj naseljenosti prostora jest organiziranost brojnih župa, tako su župe organizirane u današnjim naseljima Petrova Gora, Lobar, Martinščina, Juranščina, Selnica i Zajezda (Crkvenčić, 1958).

Tijekom XV. i XVI. stoljeća, dolazi do velikih promjena koje su se jasno izrazile u prostoru. Zbog pljačkaških pohoda i ratne opasnosti koja je prijetila zbog nadolazećeg Osmanskog Carstva, na prostor Hrvatskog zagorja dolazile su izbjeglice, budući da je ovo područje bilo izuzeto od pljačkanja i osvajanja (Regan, 2017). Zbog navedene sigurnosti prostora, u relativno kratkom vremenu dolazi do prenaseljenosti prostora. Kako je stanovništvo dolazilo, tako je nastao niz novih naselja na postojećim feudalnim vlastelinstvima. Kao dokaz gustoć naseljenosti navodi se kako su na relativnom malom prostoru nastajala nova naselja, pri čemu je između njih ponestalo slobodne zemlje za obrađivanje. Prestankom Osmanske opasnosti krajem 17. stoljeća, stanovništvo je počelo iseljivati prigorja u povoljnija područja dolina uz rijeku Krapinu. Tada početak svog razvoja imaju naselja Zlatar, Budinščina, Mače, Konjščina, Lovrečan i Graničari (danas dio naselja Zlatar Bistrica) (Marković, 2003). Najznačajniji razvoj u to vrijeme događa se na području današnjeg Zlatara, a od 1699. godine, premješta se sjedište župe iz Martinščine u Zlatar (Jagić, 2015). Zbog dobrog prometnog položaja, na području naselja Zlatar kralj Leopold I. na molbu grofa Petra Keglevića daje privilegij održavanja godišnjih sajмова.

U drugoj polovici XIX. stoljeća, Varaždinska županija dijeli se na tri podžupanije, Varaždinsku, Krapinsko-topličku i Zlatarsku. Zlatarska podžupanija (od 1875. do 1886.) obuhvaćala je prostor zlatarskog i stubičkog kotara, te dijelove krapinskog i svetoivanskog kotara. Za vrijeme banovanja Khuena Hedervaryja ukinut je status Zlatarske podžupanije, ali je sadržan status kotarskog sjedišta. Zlatar pritom i dalje ostaje vodeće upravno, političko, gospodarsko i kulturno središte navedenog područja. Jurisdikcija kotarskog suda u Zlataru protezala se na područje susjednih općina Budinščina, Bedekovčina, Golubovec, Hrašćina, Konjščina, Lobar, Mače, Mihovljan i Zlatar Bistrica koje su bile u sastavu kotara Zlatar (Jagić, 2015). Izgradnjom željeznice koja je povezivala Zagreb sa Varaždinom i Čakovcem, a kasnije pruge koja je preko Ivanca završavala u Novom Golubovcu krajem 19. stoljeća, na navedenom prostoru dolazi do razvoja rudarstva (Konjščina, Novi Golubovec), industrije i trgovine. (Brezinščak Bagola i dr., 2017).

Nakon 1918. godine, teritorijalni ustroj ostaje isti, ali se lagano dokidao. Od 1929. godine, kotar Zlatar se nalazi unutar Savske banovine, a od 1939. godine dolazi pod nadležnost banske vlasti u Zagrebu (Jagić, 2015). Od 1939. do 1941. godine, reorganizacijom Banovine Hrvatske, srez Zlatar sadržavao je općine Bedekovčina, Budinščina, Hrašćina-Trgovišće, Lobar, Mače,

Mihovljan, Zlatar (Godišnjak Banske Vlasti Banovine Hrvatske, 1940). Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine, dolazi do ponovne reorganizacije teritorijalnih jedinica. Prostor se organizira pod kotar Zlatar koji je bio unutar velike župe Zagorje (Sundhaussen, 1983).

Za vrijeme socijalističke Jugoslavije, dolazilo je do nekoliko administrativnih promjena. Godine 1955. godine ukinut je status kotarskog središta, a od 1962. ovaj prostor organiziran je unutar općine Zlatar Bistrica koja je potrajala sve do 1992. godine. Godine 1993. ustrojene su nove jedinice: Grad Zlatar i općine Budinščina, Hrašćina, Konjšćina, Lobar, Mače, Mihovljan i Zlatar Bistrica unutar Republike Hrvatske, a 1997. godine, općina Novi Golubovec nastaje izdvajanjem iz općine Mihovljan. (Brezinščak Bagola i dr., 2017).

3.3. SUVREMENA OBILJEŽJA SOCIO-EKONOMSKOG RAZVOJA

Kako bi u potpunosti razumjeli današnje socio-ekonomsko stanje ovog područja, treba prvo razjasniti procese koji su se odvijali od druge polovice 20. stoljeća. Hrvatsko zagorje je sredinom prošlog stoljeća bilo pretežito agrarno područje gdje se stanovništvo uglavnom bavilo poljoprivredom i vinogradarstvom (Njegač, 1995). Procesom industrijalizacije koja se intenzivirala sredinom 20. stoljeća, dolazi do postupne promjene u gospodarskoj aktivnosti stanovništva ovog kraja. Uz proces industrijalizacije, dolazilo je usporedno do procesa deagrarizacije. Najvažnije industrijske grane koje su se razvile tijekom tog razdoblja su tekstilna, građevinarska (proizvodnja opeke), metaloprerađivačka, drvna i prehrambena industrija. Industrijski razvoj najbolje se očitovao unutar naselja Jertovec, Konjšćina, Novi Golubovec, Zlatar, Zlatar Bistrica, Očura, Budinščina, Lovrečan i Vinipotok. Uz industrijalizaciju, važna je pojava i dnevnih migracija, budući da su mjesta zaposlenja bila izvan naselja stanovanja. Intenzitet takvih migracija konstantno je rastao, tako da krajem 20. stoljeća, skoro 80 % stanovnika radi izvan naselja svog stanovanja (Feletar i Stiperski, 1992).

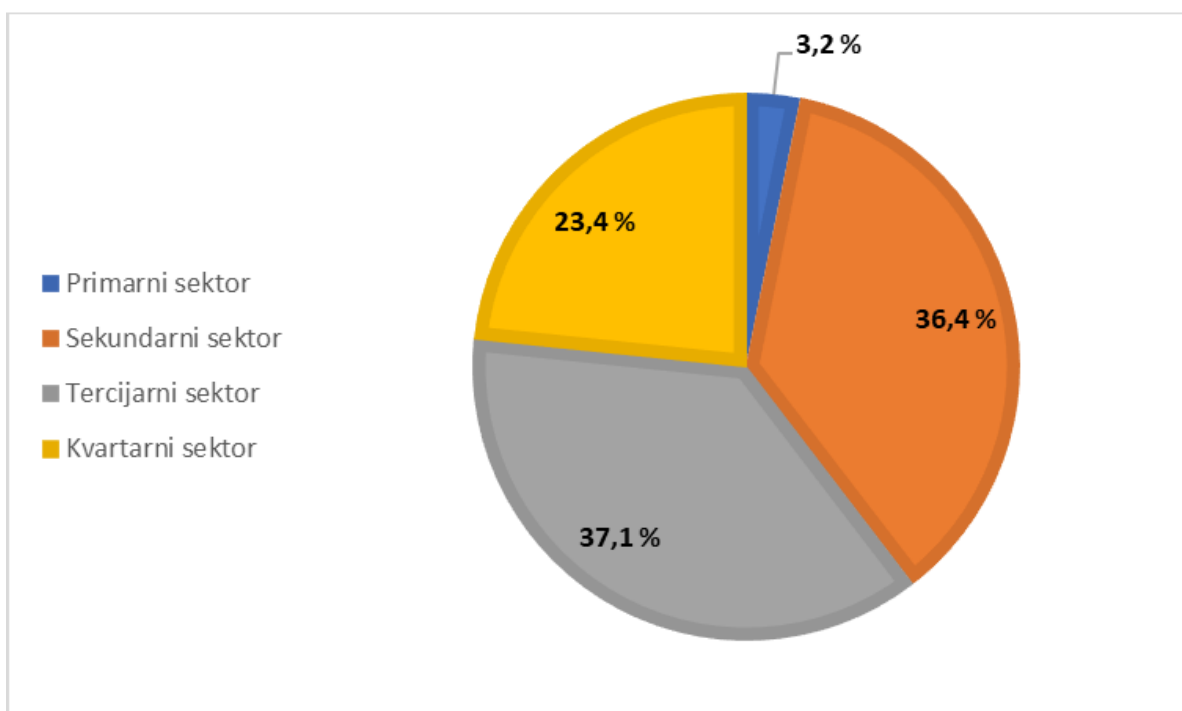
Tab. 1. Ukupan broj zaposlenih dnevnih i tjednih migranata u gradu i općinama 2011. godine

Administrativna jedinica	Ukupno zaposlenih	Dnevni migranti (zaposleni)	%	Tjedni migranti (zaposleni)	%
Budinščina	727	540	74,3	56	7,7
Hrašćina	538	428	79,6	15	2,8
Konjšćina	1381	1091	79	30	2.2

Lobor	949	688	72,5	74	3
Mače	828	682	82,4	28	3,4
Mihovljan	579	412	71,2	20	3,5
Novi Golubovec	307	228	74,3	11	3,6
Zlatar	2169	1400	64,5	78	3,6
Zlatar Bistrica	971	670	69	22	2,3
Ukupno	8449	6139	72,7	334	4

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Dnevni i tjedni migranti, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 3.8.2023.).

Prema podacima popisa iz 2011.godine, i dalje je vidljiv utjecaj dnevnih i tjednih migracija zaposlenih osoba. Ukupno gledajući, 76,7 %, zaposlenog stanovništva grada/općina radi izvan naselja u kojem živi. Gledajući zasebno po jedinicama lokalne samouprave, u općinama Mače (85,8 %), Hrašćina (82,4 %), Budinščina (82 %) i Konjščina (81,2 %) udio zaposlenih koji rade izvan mjesta stanovanja je preko 80% od ukupnog broja, zaposlenih. Manje od 80% imaju općine Novi Golubovec (77,9 %), Lobor (75,5 %) , Mihovljan (74,7 %), Zlatar Bistrica (71,3 %) i Grad Zlatar (68,1 %).

Sl. 2. Zaposlenost stanovništva istočnog dijela KZŽ po sektorima gospodarske djelatnosti

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Zaposleni prema područjima djelatnostima, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 9.7.2023.).

Tab. 2. Udjeli zaposlenih po sektorima gospodarske djelatnosti za Republiku Hrvatsku, Krapinsko-zagorsku županiju i područje istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije (%)

Sektor gospodarske djelatnosti	Istočni dio KZZ	Krapinsko-zagorska županija	Republika Hrvatska
Primarni sektor	3,2	5,8	5,8
Sekundarni sektor	36,4	41,7	29,3
Tercijarni sektor	37,1	27,8	34,1
Kvartarni sektor	23,4	24,7	30,8

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Zaposleni prema područjima djelatnostima, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 31.8.2023.).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2021. godinu, stanovništvo je najviše zaposleno u uslužnim djelatnostima, od tog 37,1 % u tercijarnom, dok je 23,4 % zaposleno u kvartarnom sektoru. Unutar sekundarnog sektora zaposleno je 36,4 %, dok je u primarnom sektoru 3,2 % stanovništva. Iako je zaposlenost u primarnom sektoru niska, ovdje treba napomenuti kako se poljoprivredna djelatnost smatra kao sekundarna aktivnost, gdje stanovništvo pretežito uzgaja poljoprivredne kulture za svoje potrebe. Usporedbom istraživanog područja sa cjelokupnim područjem Krapinsko-zagorske županije i Republike Hrvatske, udio zaposlenih u primarnom sektoru je za 2,6 postotna boda manji. Udio zaposlenih u sekundarnim djelatnostima je manji za 5,3 postotna boda od KZZ, a veći za 7,1 postotna boda za područje Republike Hrvatske. Razlika unutar tercijarnog sektora između županije i istočnog dijela je 0,7 boda, dok je veći za 3 boda od razine cijele države. Udio zaposlenih u kvartarnom sektoru je manji od županije i države, odnosno, za 1,3 i 7,4 postotna boda.

Najvažnije djelatnosti kojima se stanovništvo danas bavi su poljoprivreda, stočarstvo, pčelarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo, šumarstvo unutar primarnog sektora, energetika (TE Jertovec i solarne elektrane u Konjščini i Zlatar Bistrici), građevinarstvo, metaloprerađivačka, prehrambena i tekstilna industrija u sekundarnom sektoru, a unutar uslužnog sektora važno je malo poduzetništvo, obrtništvo, trgovina i ostale uslužne djelatnosti (Brezinščak Bagola i dr., 2017).

3. DEMOGEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE

Prostor Hrvatskog zagorja jedna je od najgušće naseljenih hrvatskih regija. Istočni dio Krapinsko-zagorske županije, koja se smjestila unutar regije, obilježavaju slični demografski trendovi kao i u ostatku županije

4.1. BROJ STANOVNIKA

Popis stanovništva jedan je od glavnih izvora podataka o stanovništvu. Svi suvremeni popisi stanovništva imaju nekoliko ključnih obilježja: provode se periodično, u pravilu svakih deset godina; popis u pravilu obuhvaća sveukupno stanovništvo određenog prostora; sami podaci se prikupljaju neposredno od subjekta popisivanja (stanovnika), podaci popisivanja referiraju se na određeni trenutak (kritični trenutak) gdje se odabire vrijeme kada je prostorna pokretljivost stanovništva najmanja (Nejašmić, 2005).

U metodologiji popisa 2001. godine, uvodi se koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“ prilikom definiranja ukupnog stanovništva, „razdoblje od jedne godine i dulje“ kao osnovni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog broja stanovništva. Popis iz 2011. godine također koristi koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“, ali se uvodi dodatni kriterij „namjera odsutnosti/prisutnosti“ prema kojem su se uključivale/isključivale osobe iz ukupnog broja stanovništva. Popis iz 2021. godine također koristi koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“ i dodatni kriterij „namjera odsutnosti/prisutnosti“ i „razdoblje od jedne godine“ za uključivanje/isključivanje osoba iz ukupnog broja stanovništva (DZS, 2001,2011,2021).

Usporedbom podataka po popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine na području istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije, vidi se pad ukupnog broja stanovnika. U razdoblju od 2001. do 2011. godine, ukupan broj stanovnika pao je za 8,9 %. Najveći pad stanovništva vidljiv je na prostoru općine Mihovljan (13,2 %), Lobar (13,1 %) i Hrašćina (11,4 %), dok je najmanja promjena na prostoru općina Konjščina (7 %), Mače (6,7 %) i Grada Zlatara (6,3 %). U razdoblju između 2011. i 2021. godine, trend pada se nastavlja, te iznosi 12 %. Najveći pad ukupnog broja stanovništva prisutan je prostoru općina Novi Golubovec (17,3 %), Lobar (15,2 %) i Hrašćina (14,2 %). Najmanji pad ukupnog broja stanovnika prisutan je na prostoru Grada Zlatara (8,6 %), dok je na prostoru ostalih općina pad veći od 10 %: Budinščina (12,8 %), Konjščina (12,7 %), Mače (10,9 %) i Zlatar Bistrica (11,2 %).

Tab. 3. Kretanje broja stanovnika prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine

JLS	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.	Broj stanovnika 2021.	Razlika 2001. - 2011.	Indeks promjene 2001. - 2011.	Razlika 2011. - 2021.	Indeks promjene 2011. - 2021.
Budinščina	2793	2503	2182	-290	89,6	-351	87,2
Hrašćina	1826	1617	1388	-209	88,6	-229	85,8
Konjščina	4074	3790	3308	-284	93	-482	87,3
Lobor	3669	3188	2703	-481	86,9	-485	84,8
Maće	2715	2534	2258	-181	93,3	-276	89,1
Mihovljan	2234	1938	1677	-296	86,8	-261	86,5
Novi Golubovec	1073	996	824	-77	92,8	-172	82,7
Zlatar	6506	6096	5574	-410	93,7	-522	91,4
Zlatar Bistrica	2830	2600	2308	-230	91,9	-292	88,8
Ukupno	27720	25662	22222	- 2458	91,1	-3040	88

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.-11.7.2023.).

4.1.1. RAZMJETAJ I GUSTOĆA NASELJENOSTI

Razmjetaj stanovništva općenito je u svijetu neravnomjieran, a na tu neravnomjernost konstantno utječu razni faktori. Društveno-gospodarski faktori obuhvaćaju gospodarsku i tehnološku razvijenost, politički sustav i organizaciju, religiju, obrazovanost, društveni položaj i dr., te oni izravno i neizravno mogu utjecati na stope rodnosti, smrtnosti, prostornu pokretljivost, naseljenost i tipove naselja. Od prirodnih faktora treba istaknuti važnost (povoljne) prirodne osnove (klima i reljef) (Nejašmić, 2005). Razmjetaj Stanovnika u

Hrvatskoj rezultat je prirodnih (ne)mogućnosti prostora i pripadajućih društveno-gospodarskih pojava (Akrap i Živić, 2001).

Prema popisu iz 2021. godine, 93 naselja nalaze se na području devet jedinica lokalne samouprave (Budinščina, Hrašćina, Konjščina, Lobar, Mače, Mihovljan, Novi Golubovec, Zlatar i Zlatar Bistrica). Najviše stanovnika živi u naseljima do 200 stanovnika, dok slijede naselja do 500 stanovnika, uključujući i pojedina mjesta koja su općinska sjedišta (Hrašćina-Trgovišće, Lobar i Novi Golubovec). Naselja Budinščina, Jertovec i Mače spadaju u kategoriju od 500 do 800 stanovnika, pri čemu su ujedno Budinščina i Mače općinska središta. Naselja Mihovljan i Konjščina su općinska središta sa više od 800 stanovnika, dok je Zlatar Bistrica općinsko središte sa više od 1200 stanovnika. Naselje Zlatar je jedino naselje koje ima više od 2000 stanovnika, te jedino središte jedinice lokalne samouprave koja nosi status Grada. Jedino naselje koje nema registriranog niti jednog stanovnika jest naselje Sutinske Toplice na području općine Mihovljan. (DZS, 2022).

Tab. 4. Naselja prema broju i udjelu stanovnika 2021. godine

Naselja prema broju stanovnika	Naselja			Stanovništvo		
	Broj naselja	%	Kumul %	Broj stanovnika	%	Kumul. %
Bez stanovnika	1	1,1	1,1	0	0	0
≤100	24	25,8	26,8	1407	6,3	6,3
100-200	32	34,4	61,2	4471	20,1	26,5
201-500	29	31,2	92,4	8465	38,1	64,5
501-800	3	3,2	95,6	1795	8,1	72,6
801-1200	2	2,2	97,8	1866	8,4	81
1201-2000	1	1,1	98,9	1393	6,3	87,3
2000>	1	1,1	100	2825	12,7	100
Ukupno	93	100	-	22222	100	-

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.7.2023.)

Gustoća naseljenosti označuje se brojem stanovnika koji žive na nekom području (na jedinici površine), te se izražava relativnom vrijednošću (stanovništvo/površina). Ujedno se pojam razmatra kao vodoravna udaljenost od stanovnika do stanovnika naselja, i kao „opterećenje“

nekog prostora sa stalnim i/ili privremenim stanovništvom. (Nejašmić, 2005). Prosječna gustoća istraživanog prostora iznosi 65 stan./km². Najgušće naseljen prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije (sl.3) jest u nizinama rijeke Krapine i njenih desnih pritoka, tj. na prostoru općine Zlatar Bistrica (92,3 stan./km²), Mače (80,6 stan./km²), Konjšćine (73,5 stan./km²) i Grada Zlatara (73,6 stan./km²). Manja gustoća stanovnika prisutna je na području koje se nalazi u samom prigorju Ivanščice ili su pretežito brežuljkasta područja kao što je na području općine Mihovljan (62,1 stan./km²), Lobar (61,4 stan./km²), Novi Golubovec (58,9 stan./km²), Hrašćina (49,6 stan./km²) i Budinščina (39,6 stan./km²). Kada usporedimo gustoću naseljenosti samih jedinica lokalne samouprave sa prosječnom gustoćom cijele države (68,7 stan./km²), Grad Zlatar i općine Konjšćina, Mače i Zlatar Bistrica su naseljene više od državnog prosjeka, dok su općine Budinščina Hrašćina, Lobar, Mihovljan i Novi Golubovec naseljene manje od prosjeka (DZS, 2022).

Sl. 3. Gustoća naseljenosti po gradovima i općinama istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2021. godine

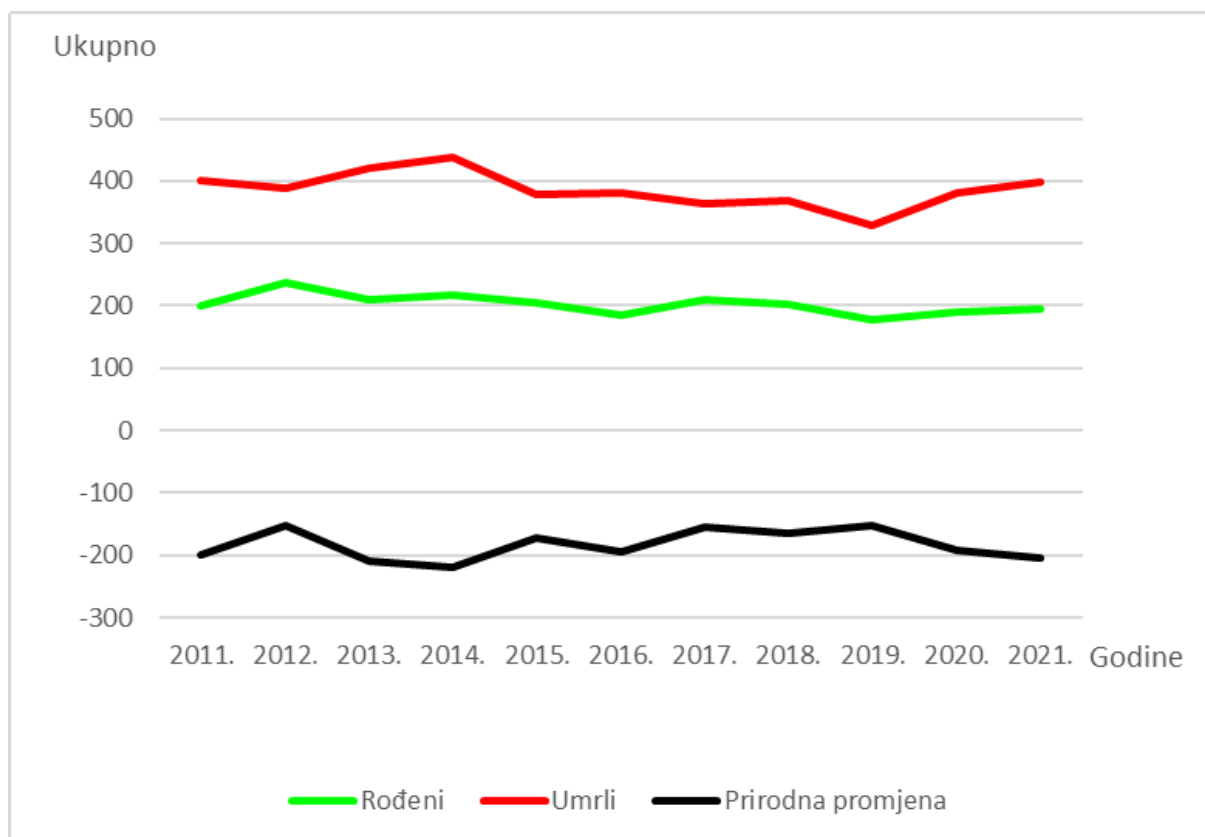
Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 07.07.2023.); izradio autor u programu ArcGis

4.2. KRETANJE STANOVNIŠTVA

Opće kretanje stanovništva izravna je posljedica prirodnog kretanja i prostorne pokretljivosti (migracije) stanovništva. Ukupno opće kretanje utvrđuje se pomoću povremenih popisa, koji se danas uglavnom provode svakih deset godina, ili pomoću registra stanovništva. U pravilu, kao temeljna odrednica ukupnog kretanja uzima se prirodno kretanje, dok u pojedinim područjima mogu prevladavati migracije (Nejašmić, 2005).

4.2.1. PRIRODNO KRETANJE

Pojam prirodno kretanje uključuje prisutnost „prirodnih“, bioloških činitelja procesa u samom kretanju. Osnovne sastavnice tog vida demografskog kretanja su rodnost (natalitet) i smrtnost (mortalitet), a njihova rezultanta jest prirast ili pad (inkrement). Prirodna promjena može biti pozitivna, negativna i stagnacijska, a svaki taj tip promjene ovisi o razlici između broja rođenih i broja umrlih na nekom području (Nejašmić, 2005).

Sl. 4. Ukupan broj rođenih i umrlih u razdoblju od 2011. do 2021. godine na području istočnog dijela KZŽ

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011. - 2021., www.dzs.hr (Pristup: 13.7.2023.).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, od 2011. do 2021. na prostoru istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije, ukupan broj umrlih osoba je veći od ukupnog broja rođenih. Kada bi gledali prirodnu promjenu po pojedinim administrativnim jedinicama i pojedinim godinama, pozitivnu promjenu bilježe općina Novi Golubovec (2012, 2015) i Budinščina 2019. godine. Prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine, u svim jedinicama lokalne samouprave zabilježene su negativne stope prirodne promjene. Usporedbom stopa iz 2001. i 2011. godine, rast je zabilježen na prostoru općine Hrašćina za 9,5 boda, Konjščina za 1,7, Mače za 1,2, Mihovljan 5,6 i Zlatar Bistrica za 0,8, dok pad bilježe općine Budinščina za 0,3 boda, Lobar za 4,4, Novi Golubovec za 7,3 i Grad Zlatar za 0,9 boda. Ukupna stopa bilježi rast za 1,3 boda. Usporedbom popisa iz 2011. i 2021. godine, rast stopa bilježe općine Budinščina za 4,7 boda, Mače za 7, Novi Golubovec za 16,2 i Grad Zlatar za 2,9 boda, dok pad bilježe općine Hrašćina za 7,6 boda, Konjščina za 0,2, Lobar za 1,5, Mihovljan za 2,5 i Zlatar Bistrica za 3 boda. Ukupna stopa prirodne promjene bilježi rast od 1,3 boda.

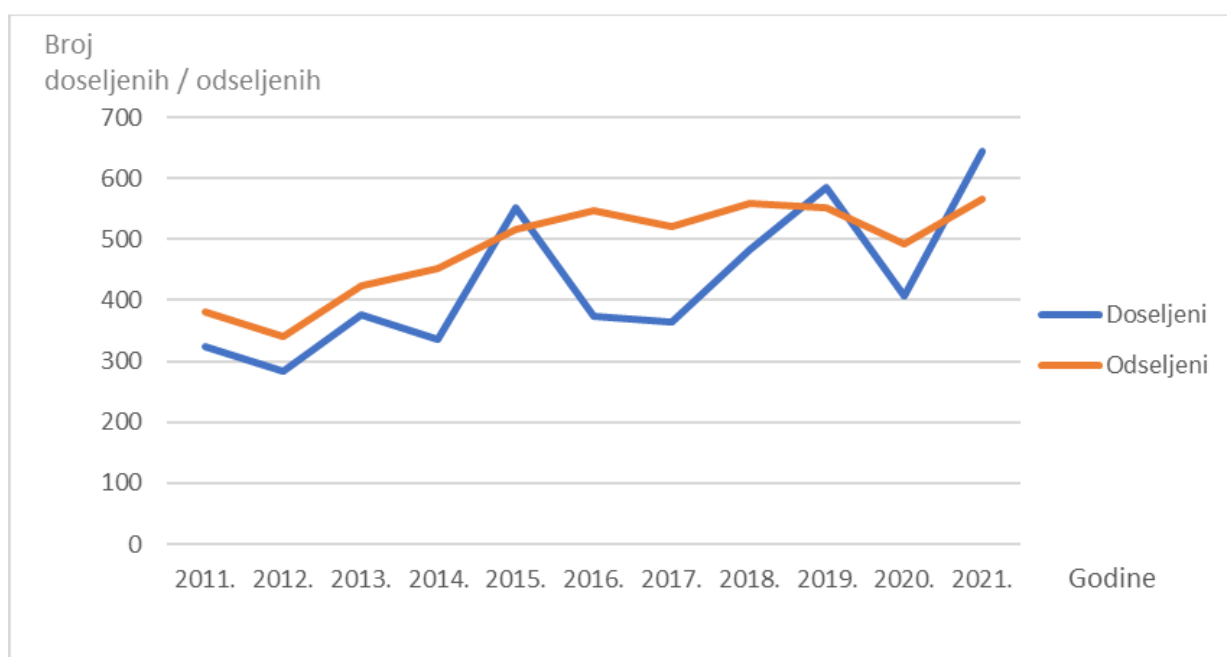
Tab 5. Stopa prirodne promjene jedinica lokalne samouprave istočnog dijela KZZ po popisima iz 2001., 2011., i 2021. godine

JLS	2001. (‰)	2011. (‰)	2021. (‰)
Budinščina	-7,5	-7,2	-11,9
Hrašćina	-6	-15,5	-7,9
Konjščina	-9,1	-10,8	-10,6
Lobar	-14,4	-10	-8,5
Mače	-5,5	-6,7	-13,7
Mihovljan	-5,8	-11,4	-8,9
Novi Golubovec	-9,3	-2	-18,2
Zlatar	-5,2	-4,3	-7,2
Zlatar Bistrica	-5,7	-6,5	-3,5
Ukupno	-6,6	-7,9	-9,2

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011. - 2021., www.dzs.hr (Pristup: 13.7.2023.).

4.2.2. MIGRACIJE

Pod terminom migracija smatra se svako kretanje stanovnika gdje se mijenja prostor stalnog boravka, bez obzira na njegovu udaljenost. Svaki oblik migracije karakteriziraju dva područja: polazište (područje podrijetla) i odredište (područje doseljavanja). Glavne sastavnice migracija su imigracija (doseljavanje) i emigracija (odseljavanje), a razlika između tih dviju sastavnica naziva se migracijski saldo (migracijska bilanca). Migracije mogu utjecati na ukupno kretanje stanovništva, na način da djeluju na veličinu ukupnog stanovništva i njegov razmještaj, na same sastavnice prirodnog kretanja (natalitet i mortalitet), te na sam sastav stanovništva u demografskom, društveno-gospodarskom i kulturno-antropološkom smislu. Ukupan učinak migracija na demografske prilike i procese ovisi o ukupnim kvalitativnim i kvantitativnim značajkama migracijskog kontingenta (Nejašmić, 2005).

Sl. 5. Ukupan broj doseljenog i odseljenog stanovništva od 2011. do 2021. na području istočnog dijela KZŽ

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Gradovi u statistici: doseljeno i odseljeno stanovništvo, www.dzs.hr (Pristup: 3.8.2023.).

Prema migracijskim obilježjima, na cijelom području prevladavaju pretežito emigracijska obilježja. U razdoblju od 2011. do 2021. godine, emigracijska kretanja su jača od imigracijskih. Tek 2015. godine se bilježi veća imigracija od emigracije, a navedena kretanja se također bilježe 2019. i 2021. godine. Unatoč tome, podatke o migracijama treba uzeti sa zadržkom budući da

se navedeni podatci prikupljaju preko Ministarstva unutarnjih poslova, i da kao takvi ne prikazuju realno stanje. Objašnjenje za navedenu nepouzdanost pojedinih podataka usmjeren je prema vanjskim migracijama, budući da pojedini stanovnici ne odjavljuju/prijavljaju svoja prebivališta prilikom migracija.

Tab 6. Ukupna migracijska bilanca istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije od 2011. do 2021. godine

Godina	Doseljeni	Odseljeni	Migracijska bilanca
2011.	324	381	-57
2012.	283	341	-58
2013.	377	423	-46
2014.	335	451	-116
2015.	551	517	34
2016.	373	548	-175
2017.	364	522	-158
2018.	483	559	-76
2019.	584	551	33
2020.	408	492	-84
2021.	645	566	79

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Gradovi u statistici: Doseljeno i odseljeno stanovništvo, www.dzs.hr (Pristup: 3.8.2023.).

Gledajući ukupnu migracijsku bilancu navedenog područja, vidljivo je kako pozitivna migracijska bilanca 2015., 2019. i 2021. godine ne može nadoknaditi stanovništvo koje je prethodno migriralo. Gledajući sa razine administrativnih jedinica po pojedinim godinama, pozitivnu migracijsku bilancu bilježe općine Budinščina (2013., 2021.), Hrašćina (2013., 2018. i 2021.), Konjščina (2019.), Lobar (od 2015. do 2021. sa izuzetkom 2020. godine), Mače (2011., 2012., 2013.), Mihovljan (2013., 2015.), Novi Golubovec (2011.), Zlatar Bistrica (2015., 2019., 2021.) i grad Zlatar (2011., od 2019. do 2021. godine). Unatoč pozitivnim migracijskim obilježjima pojedinih godina, one nisu podjednako distribuirane po svim naseljima, tako da imigracijska obilježja imaju veća naselja, dok su u manjim naseljima izraženija emigracijska obilježja.

Tab. 7. Ukupna migracijska bilanca po JLS istočnog dijela KZŽ od 2011. do 2021. godine

Budinščina	-150
Hrašćina	-65
Konjšćina	-144
Lobor	-115
Maće	-79
Mihovljan	-61
Novi Golubovec	-106
Zlatar	-160
Zlatar Bistrica	-141
Ukupno	-1021

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011. - 2021., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.-13.7.2023.).

Ukupna migracijska bilanca u razdoblju od 2011. do 2021. godine dobivena je oduzimanjem ukupne prirodne promjene. Razlog ponovne provjere jest već navedena nepouzdanost pojedinih podataka vezanih za migracije iz publikacije *Gradovi u statistici*. Prema rezultatima, u svim jedinicama lokalne samouprave prevladava negativna migracijska bilanca, dok je najviše izražen na prostoru općina Budinščina, Konjšćina, Zlatar Bistrica i Grada Zlatara.

Tab. 8. Imigracijska i emigracijska kretanja za 2021. godina po JLS u istočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije

JLS	Imigracija				Emigracija			
	Ukupno	Iz drugog grada/općine iste županije	Iz druge županije	Iz inozemstva	Ukupno	U drugi grad/općinu iste županije	U drugu županiju	U inozemstvo
Budinščina	43	12	13	9	41	12	10	10
Hrašćina	39	5	25	7	31	5	11	13
Konjšćina	76	22	28	15	88	29	26	22
Lobor	193	76	99	7	60	17	12	20
Maće	46	18	10	8	61	26	11	14
Mihovljan	24	7	7	10	44	14	11	19

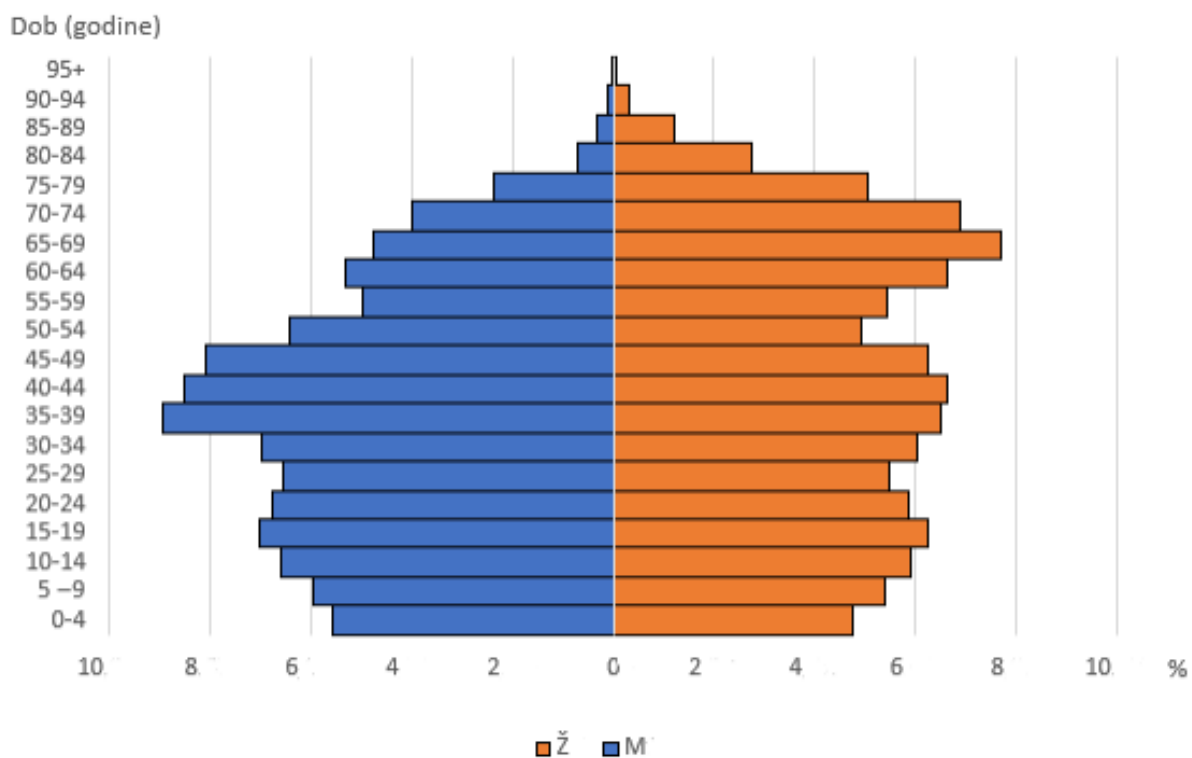
Novi Golubovec	11	4	4	3	26	12	8	6
Zlatar	159	35	33	72	149	43	34	53
Zlatar Bistrica	54	17	16	20	66	37	11	17
Ukupno	645	196	235	151	566	195	134	174

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Stanovništvo – pregled po gradovima/općinama: Doseљeno i odseljeno stanovništvo u 2021. po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 21.7.2023.).

Kad bi pogledali dosege migracijskih kretanja za 2021. godinu, vidljivo je kako najveći broj stanovnika dolazi iz druge županije, pa slijede iz drugog grada ili općine iste županije i iz inozemstva. Kod emigracijskih kretanja, najviše odlaze u drugi grad ili općinu iste županije, u inozemstvo te naposljetku u drugu županiju. Migracijska kretanja unutar istog grada ili općine su minimalna. Gledajući na razini administrativnih jedinica, najveća imigracijska kretanja imaju općina Lohor i Grad Zlatar. Iako je Zlatar sa svojim centralnim naseljem glavno funkcionalno središte istraživanog područja, pretpostavka autora je da je velik broj doseljenih na području općine Lohor rezultat rada Doma Lohor-grad. Najveća emigracijska kretanja zabilježena su na području Grada Zlatar i općina Konjšćina, Zlatar Bistrica, Maće i Lohor.

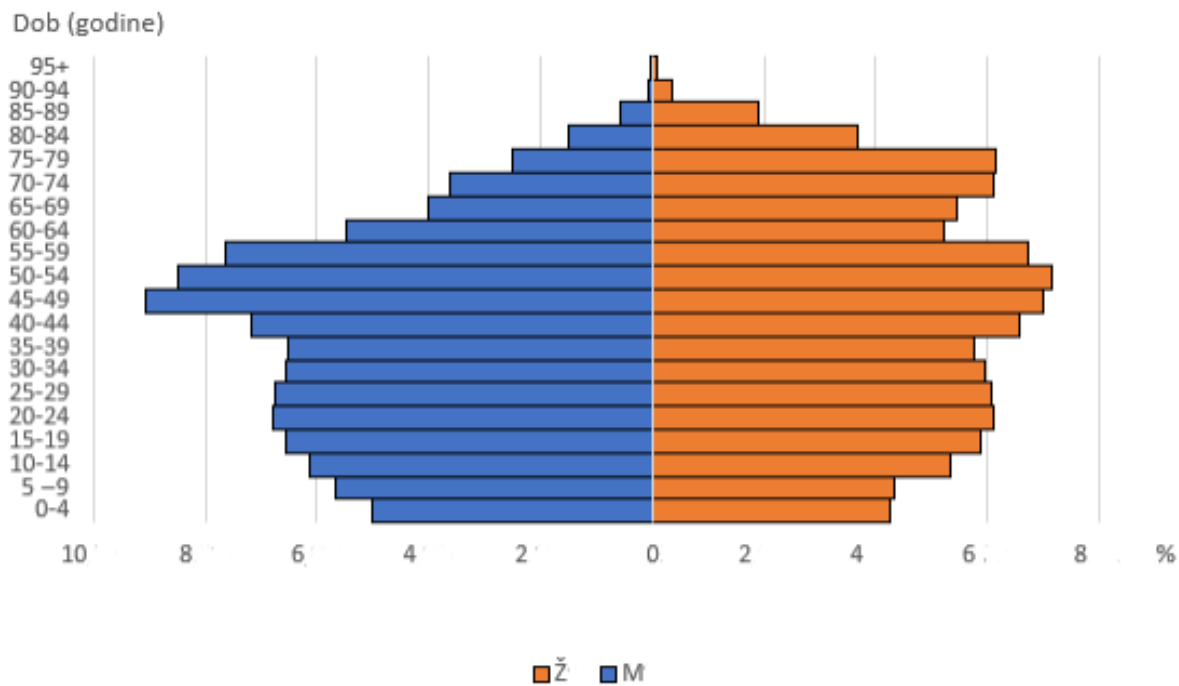
4.3. DOBNI SASTAV STANOVNIŠTVA

Sastav stanovništva prema spolu i dobi (starosti) naziva se biološkim sastavom, te je on izravno uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva, ali i drugim društveno-gospodarskim faktorima. „Dobno-spolna piramida“ (populacijska piramida i dr.) grafički je prikaz kojim se prikazuje stanovništvo prema dvije kategorije: dobi i spolu, gdje jedna strana prikazuje muški dio populacije (uobičajeno lijeva strana, a druga ženski dio, uobičajeno desna strana). Na apscisu se nanose frekvencije (izražene u apsolutnim ili relativnim vrijednostima), a ordinata se dijeli na dobne razrede. U normalnim uvjetima demografskog razvoja, ako prirodno kretanje ima prevladavajuću utjecaj, broj stanovnika u svakoj sljedećoj skupini je nešto manji zbog utjecaja smrtnosti. Apsolutna simetrija između lijeve i desne strane nije moguća zbog različitosti u smrtnosti između muškaraca i žena, a posebno se primjećuje asimetrija u višim (starijim) dobnim skupinama. Nagla proširenja ili suženja pokazatelji su utjecaja različitih vanjskih faktora kao što su migracije, ratovi i sl. (Nejašmić, 2005.).

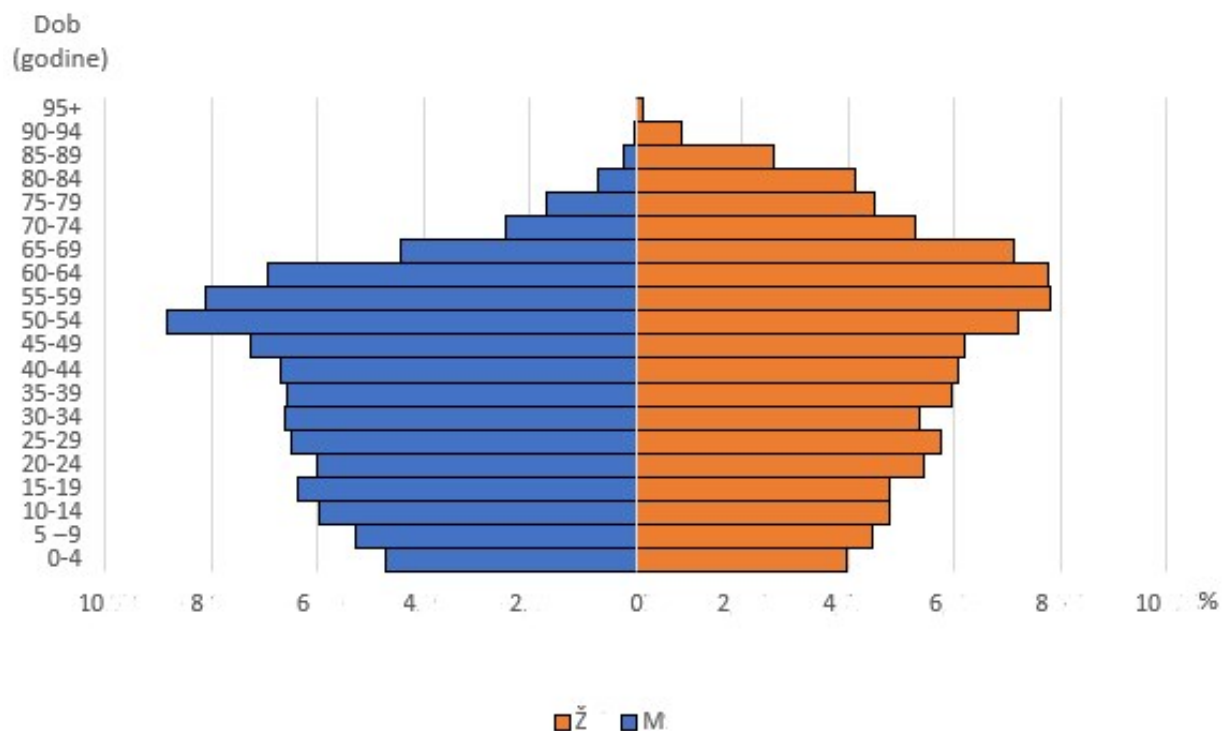
Sl. 6. Dobno-spolna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2001. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima www.dzs.hr (Pristup: 8.7.2023.).

Sl. 7. Dobno-polna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.7.2023.).

Sl. 8. Dobno-polna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2021. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.7.2023.).

Prema podacima popisa stanovništva 2001. godine, udio muškaraca u ukupnom broju stanovnika iznosio je 48,2 %, dok je žensko stanovništvo zauzimalo udjel od 51,8 %. Najbrojnije dobne skupine među muškarcima su od 35 do 49 godina, dok se kod ženskog dijela populacije ističe samo skupina od 65 do 69 godina, dok u ostalim dobnim skupinama nema značajnijih odstupanja. Popisom iz 2011. godine, zabilježen je udio ženske populacije od 51,1 %, dok je udio muške populacije 48,9 %. Unutar ženskog dijela populacije, najbrojnije su skupine od 40 do 59 godine, dok su među muškom populacijom razredi od 45 do 59 godina. Popisom iz 2021. godine, zabilježen je sastav gdje je udio muškog dijela populacije zauzimaao 49 %, dok je udio ženskog iznosio 51 %. Najbrojnije skupine unutar muškog dijela su u dobnoj

skupini od 50 do 59 godina, dok su unutar ženskog dijela populacije najbrojnije u skupinama od 50 do 69 godina.

Grupiranjem stanovništva u velike skupine na području istočnog dijela KZŽ za 2001. godinu, mlado stanovništvo (0-19) zauzima udjel od 23,7 %, zrelo (20-64) stanovništvo udio od 58 %, dok staro (65 i više godina) stanovništvo zauzima udjel od 18,3 %. Godine 2011. udio mladog stanovništva (0-19) zauzima udjel od 21,5 %, zrelo stanovništvo (20-64) od 60,3 %, dok staro stanovništvo (65 i više godina) zauzima udjel od 18,1 %. Usporedbom stanovništva grupiranim po velikim skupinama po popisu iz 2001. godine, vidljiv je pad udjela mladog stanovništva (za 2,2 postotna boda), dok udio zrelog stanovništva porastao (2,3 postotna boda). Udio starog stanovništva neznatno je pao (0,2 boda). Godine 2021. zabilježen je udio mladog stanovništva (0-19) od 19,2 %, zrelog stanovništva (20-64) od 60,2 %, dok je udio starog stanovništva (65 i više godina) iznosio 20,6 %. U odnosu na 2011. godinu, vidljiv je nastavak pada mladog stanovništva (2,3 postotna boda), dok je udio starog stanovništva porastao (2,4 boda). Udio zrelog stanovništva ima neznatan pad za 0,1 postotna boda.

Usporedbom po dobi i spolu, možemo uočiti kako se svakim popisom uočava najveći broj stanovnika koje pripada dobnim skupinama koja je obilježena kao „baby boom“ generacija 1950ih i početka 1960ih. Manji broj stanovnika prijašnjih generacija, koji je najviše primjetan u muškom dijelu populacije, rezultat je ratnih prilika 40ih godina 20. stoljeća. Primjetan je veći broj stanovnika koji spadaju u dobne skupine od 10 do 24 godina u odnosu na susjedne dobne skupine. Uzrokom te pojave jest veća stopa nataliteta 1980ih i 1990ih godina.

Tab. 9. Indeks starosti prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine za prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije

JLS	2001.	2011.	2021.
Budišćina	87,4	85,9	117,4
Hrašćina	124,1	130,4	157,8
Konjšćina	108,7	117,4	160,1
Lobor	130,9	135,6	190
Mače	92,8	101,7	134,9
Mihovljan	118,7	108,8	148,3
Novi Golubovec	90,6	99	154,4
Zlatar	84,4	98,1	132,6
Zlatar Bistrica	98	118,1	171,9

Ukupno	101,3	108,9	148,8
---------------	-------	-------	-------

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001:Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 31.8.2023.).

Indeks starosti je pokazatelj koji izražava brojčani odnos starih od 60 i više godina i mladih od 0 do 19 godina, ili starih 65 godina i više na broj mladih od 0 do 14 godina. Izračunava se formulom

$$i_s = \frac{P(60+)}{P(0-19)} * 100$$

Kritična vrijednost indeksa starosti, kada se računa s dobnim skupinama od 60 godina i više te mladih od 0 do 19, iznosi 40,0, kada započinje demografska starost (Nejašmić,2005). Prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije karakterizira izrazito staro stanovništvo. Ukupan indeks starosti je porastao sa 101,3 2001. godine, na 108,9 2011. godine, te na 148,8 2021. Prema podacima iz popisa 2001. godine, najmanji indeks je zabilježen je na prostoru Grada Zlatara sa 84,4, a slijedi općina Budinščina sa 87,4. Najveći indeks 2001. zabilježen je na prostoru općine Lobor sa 130,9. Općina Budinščina bilježi najmanji indeks starosti 2011. godine sa 85,9, i 117,4 prema popisu iz 2021. godine. Najveći indeks zabilježen je na prostoru općine Lobor, gdje je 2011. godine iznosio 135,6, a 2021. godine 190. Vidljiv je povećan udio starijeg stanovništva, i smanjenja mladih, što ukupno rezultira da indeks raste u svim jedinicama lokalne samouprave istraživanog područja u razdoblju između 2001. i 2011. godine, osim na području općine Budinščina i Mihovljan, dok je u razdoblju od 2011. do 2021. godine indeks rastao u svim jedinicama lokalne samouprave.

4.4. OBRAZOVNI SASTAV STANOVNIŠTVA

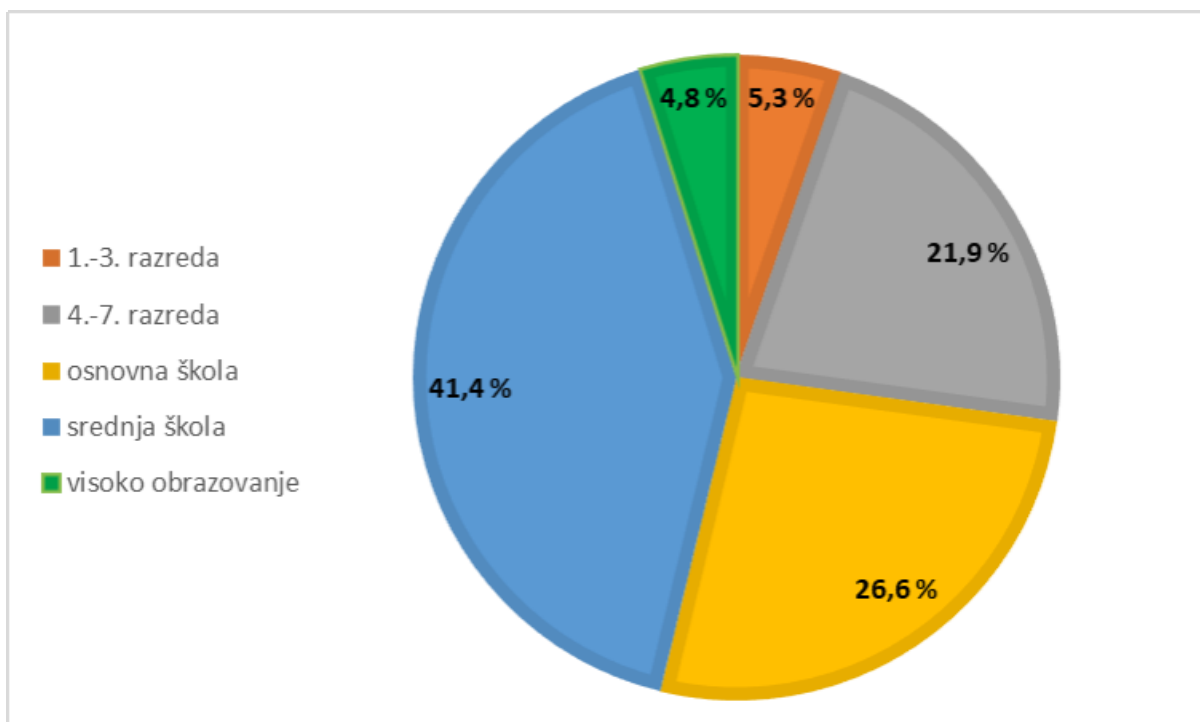
U proučavanju obrazovnog sastava, bitno je gledati dvije sastavnice: pismenost i školsku spremu. Pismenost se smatra najnižom razinom obrazovanja, dok školska sprema označuje završeno formalno školsko obrazovanje. Važnost obrazovnog sastava stanovništva leži u činjenici kako je on jedan od pokazatelja razvijenosti nekog društva u gospodarskom smislu, budući da razvoj određenih gospodarskih djelatnosti zahtijeva razvoj obrazovanosti. (Nejašmić, 2005).

Tab. 10. Broj nepismenih osoba u istočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije prema popisima iz 2001. i 2011. godine.

Administrativna jedinica	2001.	%	2011.	%
Budišćina	35	1,4	9	0,4
Hrašćina	23	1,4	12	0,8
Konjšćina	40	1,1	17	0,5
Lobor	131	4	51	1,8
Mače	42	1,8	16	0,7
Mihovljan	42	2,1	22	1,3
Novi Golubovec	19	2	2	0,2
Zlatar	47	0,8	20	0,4
Zlatar Bistrica	18	0,7	12	0,5
Ukupno	397	1,6	161	0,7

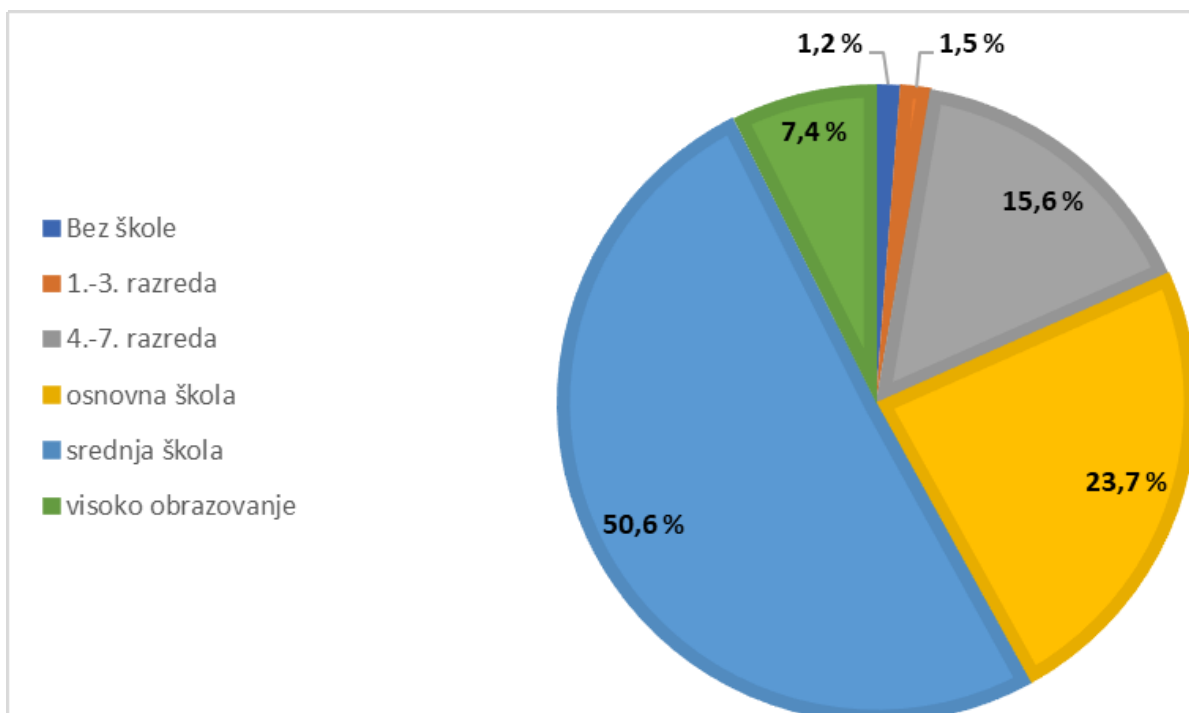
Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, po gradovima i općinama; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).

Udio nepismenih osoba 2001. godine i 2011. neznatan je u ukupnom broju stanovnika. Tako 2001. godina nepismenih je 1,4% od ukupno zabilježenog stanovništva, a 2011. godine 0,6%. Gledajući prema pojedinim administrativnim jedinicama, najveći broj nepismenih osoba zabilježen je na prostoru općine Lobor. Prema pretpostavci autora, razmjerno veći broj nepismenih u usporedbi sa ostalim administrativnim jedinicama cjelokupnog područja povezan je radom Doma Lobor-grad.

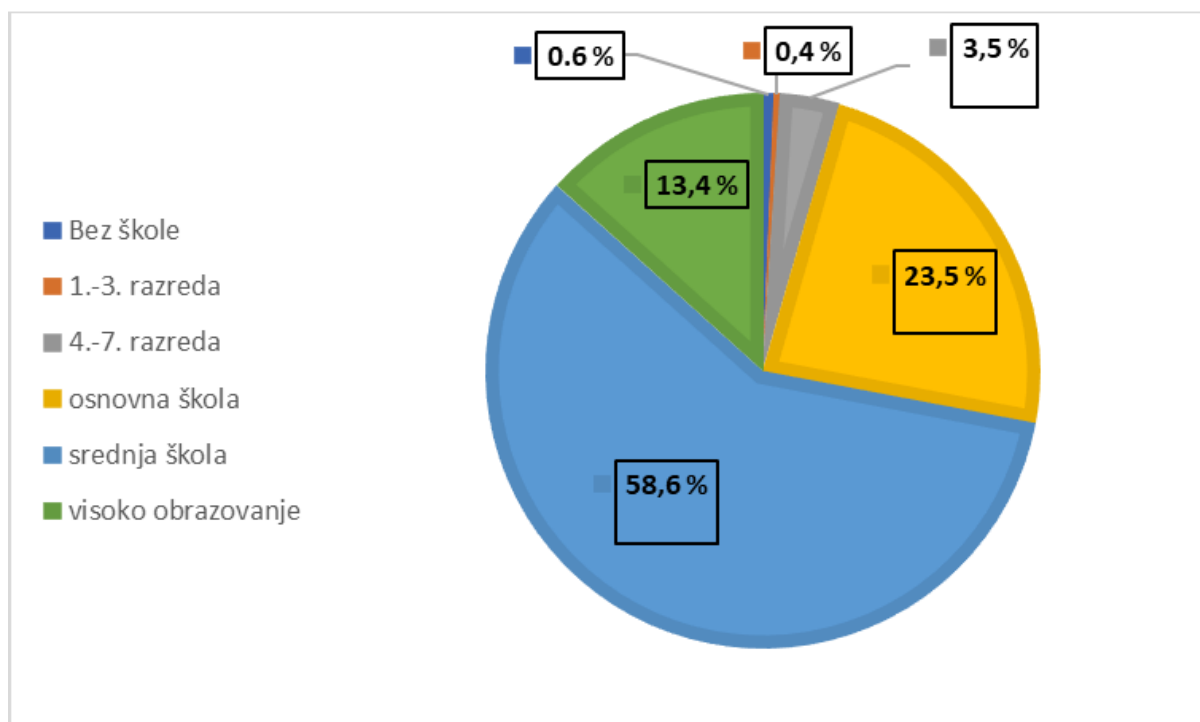
Sl. 9. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2001. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Stanovništvo staro 15 i više godina prema završenoj školi i obrazovnim područjima, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).

Sl. 10. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).

Sl. 11. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2021. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).

Jedan od kriterija koji se promatrao za analizu obrazovne strukture bio je stupanj stečene školske spremne. Tako prema popisu iz 2001. godine, na području istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije, 5,3 % stanovnika ima završeno do 3. razreda osnovne škole, 21,9 % do 7. razreda, cjelokupnu osnovnoškolsku izobrazbu ima 26,6 % stanovnika. Najveći broj stanovnika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje sa udjelom 41,4 %, dok je najmanji udio sa završenim visokoškolskim obrazovanjem sa udjelom od 4,8 %.

Prema popisu iz 2011. godine, bilježi se udio od 1,2 % stanovnika koji nema nikakvo stečeno formalno obrazovanja. Do 3. razreda osnovnoškolskog obrazovanja ima 1,5 % stanovnika, do sedmog razreda 15,6 %, a cjelokupno osnovnoškolsko obrazovanje ima 23,7 % stanovnika.

Najveći udio stanovnika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje sa 50,6 %, dok završeno visokoškolsko obrazovanje ima 7,4 %.

Najveći udio stanovnika prema popisu iz 2021. godine ima stečeno srednjoškolsko obrazovanje sa 58,6 %, dok visokoškolsko obrazovanje ima 13,3 %. Završeno cjelokupno osnovnoškolsko obrazovanje ima 23,5 %, do 7. razreda osnovne škole ima 3,5 %, a do 3. razreda 0,4 % stanovnika. Bez ikakve stečene naobrazbe zabilježeno je kod 0,6 % stanovnika.

Tab. 11. Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva po završenoj školskoj spremi prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine (%)

Godina popisa	Bez škole	1.-3. razreda	4.-7. razreda	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje
2001.	-	5,3	21,9	26,6	41,4	4,8
2011.	1,2	1,5	15,6	23,7	50,6	7,4
2021.	0,6	0,4	3,5	23,5	58,6	13,3

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Stanovništvo staro 15 i više godina prema završenoj školi i obrazovnim područjima, po gradovima/općinama; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama (Pristup: 12.7.2023.).

Usporedbom popisa stanovništva iz 2001., 2011. i 2021. godine, vidljiv je pomak u obrazovnoj strukturi. Tako je udio stanovnika koji nema niti jednu razinu završene školske spreme pao za 0,6 postotna boda od 2011. do 2021. godine. Pad u ukupnoj obrazovnoj strukturi stanovništva bilježe kategorije od 1. do 3. razreda za 3,8 boda između 2001. i 2011. godine, odnosno za 1,1 boda između 2011. i 2021. godine, od 4. do 7. razreda za 6,3 između 2001. i 2011. godine, odnosno za 12,1 između 2011. i 2021. godine, te kategorija završene osnovne škole za 2,9 između 2001. do 2011. godine, odnosno 0,2 između 2011. i 2021. godine. Rast udjela vidljiv je u kategorijama završene srednje škole za 9,2 postotna boda između 2001. i 2011. godine, odnosno 8 boda između 2011. i 2021. godine, te kategorije završenog visokog obrazovanja za 2,6 između 2001. i 2011. godine, odnosno za 5,9 između 2011. i 2021. godine. Promjene u obrazovnoj strukturi rezultat su promjene trenda u kojem se stanovnici sve više fokusiraju da srednjoškolsko obrazovanje bude najniža stečena naobrazba, dok je porast udjela

visokoobrazovanog stanovništva rezultat sve veće privlačnosti i dostupnost visokoškolskog obrazovanja, te boljih mogućnosti zaposlenja nakon izobrazbe.

5. OPREMLJENOST CENTRALNIM FUNKCIJAMA NASELJA ISTOČNOG DIJELA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE

U funkcionalnoj diferencijaciji naselja, naselja se mogu diferencirati po principu opskrbljenosti centralnim funkcijama i principu zastupljenosti pojedinih grana djelatnosti. Budući da se po potonjem principu radi o funkcionalnoj usmjerenosti, tj. klasifikaciji na temelju dominantnih djelatnosti, funkcionalna diferencijacija naselja uglavnom podrazumijeva podjelu na temelju opremljenosti centralnim funkcijama. Naselja se tako kategoriziraju u tri skupine: 1) naselja bez centralnih funkcija, 2) naselja s djelomičnim centralitetom i 3) centralna naselja (Njegač, 1999).

Prilikom istraživanja opremljenosti centralnih funkcija naselja istočnog dijela KZZ koristila se kvalitativna metoda. Diferencijacija naselja napravljena je prema stupnju opremljenosti prema unaprijed određenim parametrima. Promatrane centralne funkcije vrednovane su po osnovnim skupinama funkcija kao što su opskrba, zdravstvo, obrazovanje, pošta, financijsko poslovanje, uprava i telekomunikacije. Klasifikacija centralnih naselja napravljena je prema radovima Lukić (2012) i Radeljak Kaufmann (2015) (tab. 12). Prije terenskog potvrđivanja određenih funkcija na navedenom području, putem različitih internetskih izvora su izdvojene funkcije poput prodavaonica, osnovnih škola (matičnih i područnih), srednjih škola i ostalih odgojno-obrazovnih ustanova, poslovnica pošte, bankomata, poslovnica banaka i/ili FINA-e, zdravstvenih ustanova, sudova i sjedišta grada/općina. Nakon analize internetskih izvora i inventarizacije funkcija, terenskim obilaskom se provjeravala i potvrđivala prisutnost navedenih funkcija.

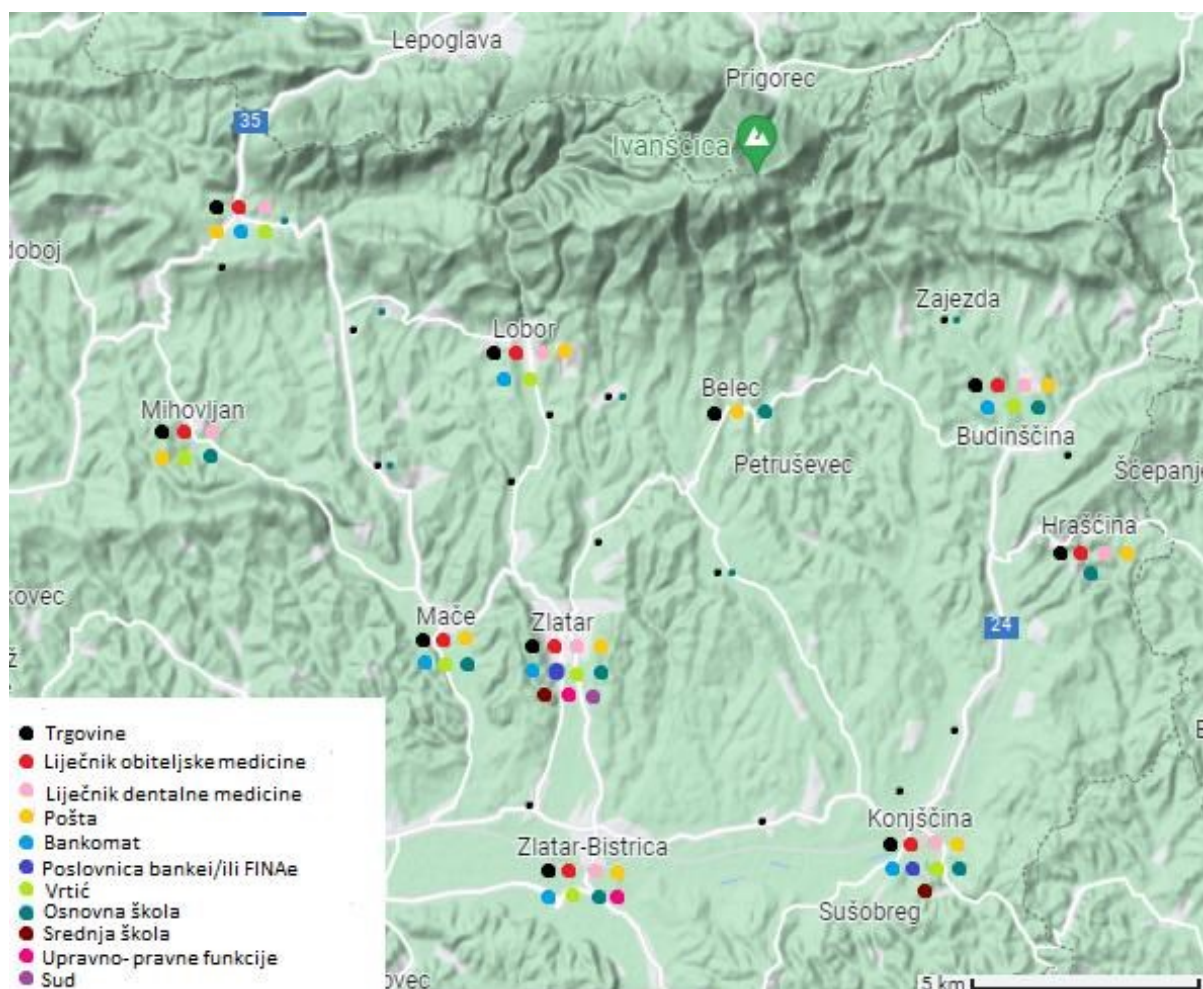
Tab. 12. Kriteriji izdvajanja centralnih naselja istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2023. godine

Stupanj centraliteta	Obvezne funkcije
Lokalni centar – naselja 5. reda opremljenosti	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna škola (matična ili područna) - liječnik opće prakse/obiteljske medicine) - poštanski ured - prodavaonica

	<p>Eventualne funkcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> -bankomat -sjedište općine
Područni centar – naselja 4. reda opremljenosti	<ul style="list-style-type: none"> - sve obavezne funkcije centralnog naselja 5. reda - osnovna škola - ljekarna - stomatolog - supereta, veći broj prodavaonica - bankomat - sjedište grada ili općine <p>Eventualne funkcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poslovnicu banke ili FINA-e
Subregionalni centar – naselje 3. reda opremljenosti	<ul style="list-style-type: none"> -sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja 4. reda - srednja škola - dom zdravlja ili veći broj ordinacija - ginekolog i/ili pedijatar -supermarket; veći broj supereta, eventualno hipermarket - sjedište grada ili općine <p>Eventualne funkcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prekršajni i/ili općinski sud
Regionalni centar – naselja 2. reda opremljenosti	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja 3. reda - opća bolnica - županijski sud - visoko učilište (veleučilište/sveučilište)) - hipermarket/veći broj supermarketa, specijalizirane prodavaonice <p>Eventualne funkcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trgovački sud

<p>Makroregionalni centar – naselja 1. reda opremljenosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja 4. reda - sveučilište - klinički bolnički centar/kliničke bolnice - većina tipova prodavaonica; veći broj prodavaonica velike prodajne površine (hipermarket, robna kuća)
--	---

Izvor: autor prema Lukić (2012) i Radeljak Kaufmann (2015).

Sl. 12. Funkcionalna opremljenost naselja istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2023. godine.

Izvor: Izradio autor uz programe Google maps i MS Paint

Istraživanjem je utvrđeno kako na području istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 63 naselja, od ukupnih 93, nema niti jednu funkciju. Samo jednu funkciju ima 13 naselja. Kod 6

naselja riječ je o opskrbenj funkciji, dok u preostalij 7 naselja s jednom funkcijom dominantna je obrazovna funkcija, tj. u njima se uglavnom nalaze područne škole. To su redom naselja Donja Batina⁴, Gora Veternička, Martinščina, Peršaves i Petrova Gora, dok se u naselju Zajezda nalazi Centar za odgoj i obrazovanje. U naselju Markušbrijeg nalazi se zasebna ustanova Dom Labor-grad.

Nepotpuni centralitet, tj. funkcionalno jaču opremljenost naselja ima jedino naselje Belec, gdje je prisutna osnovna škola (matična), poštanski ured i prodavaonice, dok joj jedino nedostaje ordinacija liječnika opće prakse/obiteljske medicine⁵. Peti red opremljenosti, koje odgovara stupnju lokalnog centra, imaju naselja Hrašćina-Trgovišće⁶, Mače, Mihovljan i Novi Golubovec. Iako u svim navedenim naseljima možemo pronaći pojedine funkcije 4. reda opremljenosti, zbog nedostatka drugih imaju manji stupanj centraliteta. Tako u naselju Mače nedostaje ordinacija stomatologa, u Mihovljanu bankomat, u Novom Golubovcu nedostaje matična osnovnoškolska ustanova⁷, a u Hrašćini-Trgovišću ljekarna i matična osnovnoškolska ustanova⁸. Četvrti. red opremljenosti, koji odgovara stupnju područnog centra, imaju naselja Budinščina, Labor, Konjščina i Zlatar Bistrica. Iako Zlatar Bistrica ima veći broj ordinacija i pojedine upravne funkcije⁹, zbog nedostatka određenih funkcija 3. reda opremljenosti, ne može ostvariti stupanj centraliteta naselja višeg reda. Konjščina, unatoč tome što sadrži određene funkcije 3. reda opremljenosti (srednja škola, poslovnicu banke, ginekološka ordinacija), zbog pojedinih ograničenja, poput ograničenog radnog vremena poslovnice banke ili zbog nedostatka liječnika koji bi bili nositelji ordinacija obiteljske medicine. Stanovnici stoga najčešće obavljaju navedene funkcije u susjednim mjestima gdje nisu navedena ograničenja. Treći red opremljenosti, koji odgovara stupnju subregionalnog centra, ima naselje Zlatar¹⁰. Naselje Zlatar se ističe brojem i značenjem svojih funkcija, ponajviše zbog sudske funkcije koja ima nadležnost za prostor cijele Krapinsko-zagorske županije. Kad bismo usporedili naselje Zlatar sa drugim naseljima istog centraliteta na području Krapinsko-zagorske županije, uočili bismo da su naselja Krapina i Zabok značajnija središta. Glavni razlozi takvog stanja su što oba naselja

⁴ Naselje na području grada Zlatara (dio od kbr 1-216)

⁵ Ordinacija je ukinuta 2018. godine, pa je do lipnja 2023. funkcionirala kao dio ordinacije liječnika iz Zlatara; potvrđeno terenskim istraživanjem 21.srpnja 2023. godine

⁶ Zbog specifične relativne blizine naselja Hrašćina i Trgovišće, centralne funkcije obaju naselja gledaju se skupno, grupacija obaju naselja kad se gleda gravitacijsko područje prisutno je u radu Malić (1981), Njegač (1999), dok Crkvenčić (1977) ističe samo naselje Trgovišće

⁷ Područna škola Golubovec – Gora Veternička dio je Osnovne škole Ljudevit Gaj Mihovljan, te se nalazi u susjednom naselju Gora Veternička

⁸ Područna škola Hrašćina-Trgovišće dio je Osnovne škole Vladimir Nazor Budinščina

⁹ Policijska postaja, Centar za socijalnu skrb Zlatar Bistrica

¹⁰ Lukić (2012) navodi ga kao slabiji subregionalni centar

imaju više stanovnika, važniji su centri rada, Krapina se ističe što je županijsko središte, dok se Zabok ističe brojnošću i značajem funkcija, poput opskrbe i zdravstva (Opća bolnica Bračak) koja je rezultat dobrog geografskog položaja u odnosu na Krapinu i Zlatar. Naselja 2. reda opremljenosti, odnosno većeg stupnja centraliteta nisu prisutna na navedenom prostoru, kao ni u ostatku Krapinsko-zagorske županije. Razlog tome očituje se u blizini funkcionalnih jačih središta, Varaždina i Zagreba. Blizina tih dvaju središta rezultira da sva naselja ovog područja i cjelokupne regije Hrvatskog zagorja gravitiraju prema njima.

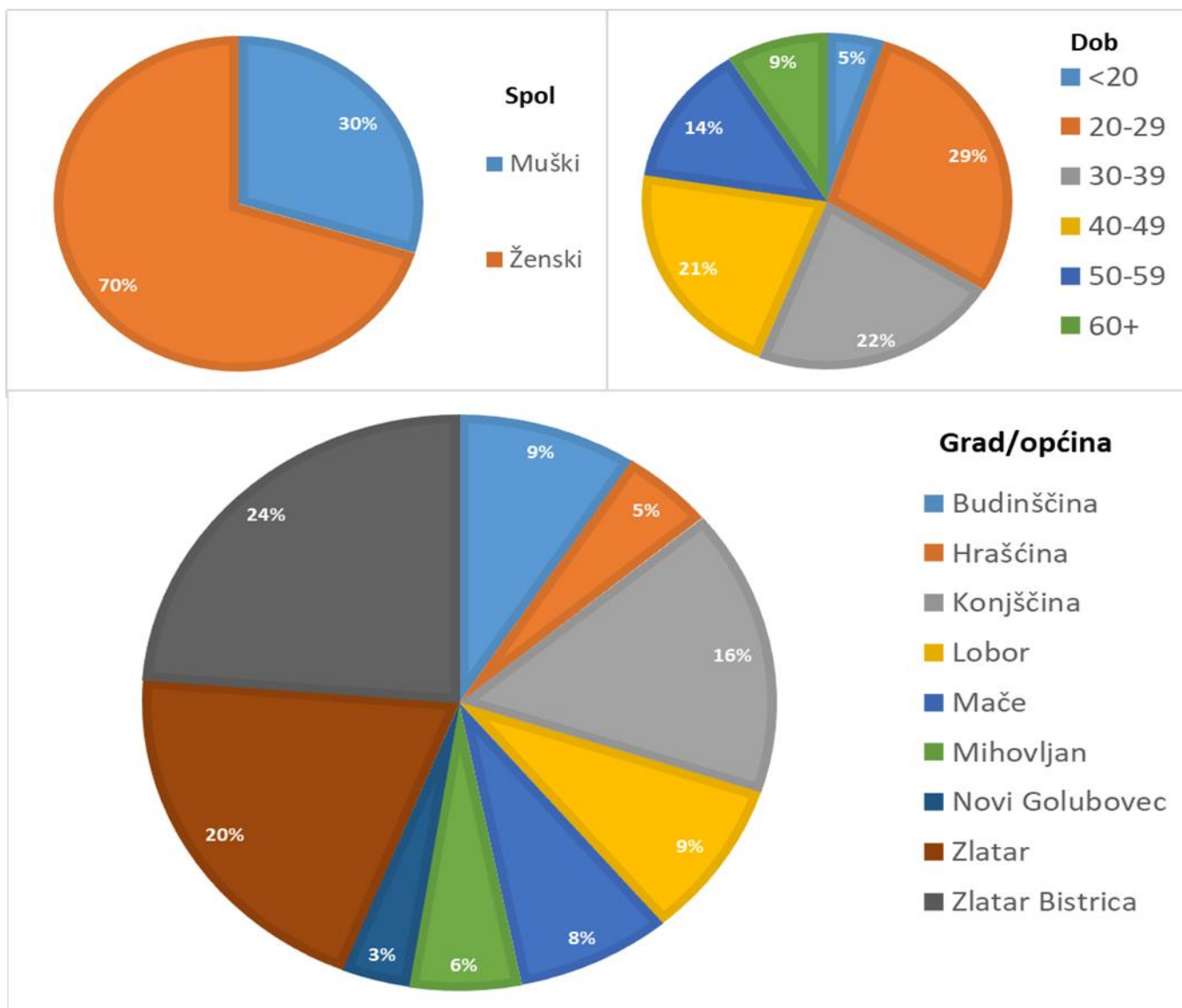
6. REZULTATI ANKETNOG ISTRAŽIVANJA

Cilj anketnog istraživanja bio je provjeriti opremljenost pojedinih naselja u kojima stanuju stanovnici pojedinih administrativnih jedinica, kao i njihovo zadovoljstvo kvalitetom i brojem centralnih funkcija na cjelokupnom području grada/općine. Anketni upitnik je sastavljen u programu MS Forms, a distribuiran je putem grupa na društvenoj mreži Facebook gdje su većinom okupljeni stanovnici navedenog područja. Manji broj anketnih odgovora skupljen je direktnom komunikacijom metodom „licem u lice“ s lokalnim stanovništvom pojedinih naselja prilikom potvrđivanja postojanosti funkcija u tim naseljima.

U anketnom istraživanju sudjelovalo je 316 ispitanika, što čini 1,4 % od ukupnog stanovništva prema popisu iz 2021. godine koje živi na području 9 jedinica lokalne samouprave istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije. Prilikom provođenja anketnog istraživanja, uzelo se u obzir da bude ispitano 1 % od ukupnog stanovništva navedenog područja, odnosno 1 % stanovništva sa područja svake administrativne jedinice zahvaćene istraživanjem. Anketni upitnik se sastojao od općeg dijela s osnovnim informacijama o ispitanicima i dva seta pitanja. Opći dio sastojao se od 4 pitanja gdje se zahtijevalo od ispitanika da navede spol, dob, općinu ili grad te naselje u kojem stanuje. Prvi set pitanja sastojao se od 14 pitanja, gdje su ispitanici odgovarali o mogućnosti korištenja određenih funkcija u naselju u kojem stanuju, a funkcije su uključivale opskrbu (trgovine mješovite robe, specijalizirane trgovine, ugostiteljstvo), zdravstvenu funkciju (ordinacije liječnika opće/obiteljske medicine, dentalne medicine i ostale zdravstvene usluge poput ginekoloških pregleda, medicinskog laboratorija i sl.), poštansku funkciju, financijsku funkciju (bankomati i poslovnice banke ili FINA-e), obrazovnu funkciju (vrtić, osnovna škola, srednja škola), administrativne funkcije (javni bilježnik, katastar i sl.) i sudske funkcije. Navedena pitanja bila su zatvorenog tipa. Drugi set pitanja sastojao se od sedam pitanja, 6 zatvorenog tipa, te jednog koje je bilo otvorenog tipa. Na prvih šest pitanja, su pomoću Likertove skale označili tvrdnju koja se najbolje slaže s njihovim mišljenjem o

zadovoljstvu brojem i kvalitetom funkcionalne opremljenosti na cjelokupnom prostoru grada ili općine stanovanja. Pitanja su postavljena tako da odgovaraju svakoj od šest odabranih funkcija, opskrba, zdravstvo, obrazovanje, pošta, financijske i administrativne funkcije. Na zadnje pitanje, ispitanici su imali mogućnost da navedu glavne razloge svojeg zadovoljstva, odnosno nezadovoljstva funkcionalnom opremljenosti.

Većina ispitanika u anketnom istraživanju činile su žene (70 %), dok je udio muških ispitanika iznosio 30 %. Po dobnim skupinama, najviše ispitanika pripada skupini od 20 do 29 godina (29 %), a slijede skupine 30-39 godina (20 %), 40-49 (21 %), 50-59 (14 %), 60+ (9 %) i <20 (5 %). Najveći broj ispitanika živi na području općina Zlatar Bistrica (24 %) i Konjščina (16 %) te Grada Zlatara (20 %). Ostatak ispitanika živi na području općina Budinščina (9 %), Lobor (9 %), Mače (8 %), Mihovljan (6 %), Hrašćina (5 %) i Novi Golubovec (3 %). Od ispitanika se tražilo da navedu naselje u kojem žive, te je anketnim istraživanjem pokriveno 66 od ukupno 93 naselja. Najveći broj ispitanika živi u naselju Zlatar Bistrica (16,1 %), Zlatar (14,6 %) i Konjščina (7,6 %). Ispitanici koji stanuju u naselju koje je središte administrativne jedinice čine 49,4 % od ukupnog broja ispitanika. Velik uzorak iz tih naselja objašnjava se time kako su navedena naselja najveća po ukupnom broju stanovnika. Jedan do tri odgovora anketnog istraživanja zabilježena su u naseljima Sveti Križ, Marigutić, Pažurovec i Zajezda unutar općine Budinščina, svim naseljima unutar općine Hrašćina, naseljima Gornja Konjščina, Galovec, Jelovec i Sušobreg u općini Konjščina, Stari Golubovec i Markušbrijeg u općini Lobor, Mali Bukovec, Veliki Bukovec, Mali Komor i Veliki Komor u općini Mače, Frkuljevec Mihovljanski u općini Mihovljan, Očura i Gora Veternička u općini Novi Golubovec, Lipovec i Opasanjek u općini Zlatar Bistrica, te Borkovec, Cetinovec, Gornja Batina, Juranščina i Vižanovec unutar Grada Zlatara. U ostalih 27 naselja koja ne bilježe niti jednog ispitanika, prikupljanje anketnih odgovora bilo je otežano zbog nezainteresiranosti ili izbjivanja stanovnika, većeg udjela starijeg stanovništva, malobrojnosti stanovnika tih naselja, nedostatka internetske veze i udaljenosti te nepristupačnosti navedenih naselja.

Sl. 13. Struktura ispitanika po spolu, dobi i gradu/općini stanovanja

Izvor: Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine (autor) (Provedeno: 19.7.-2.8.2023.).

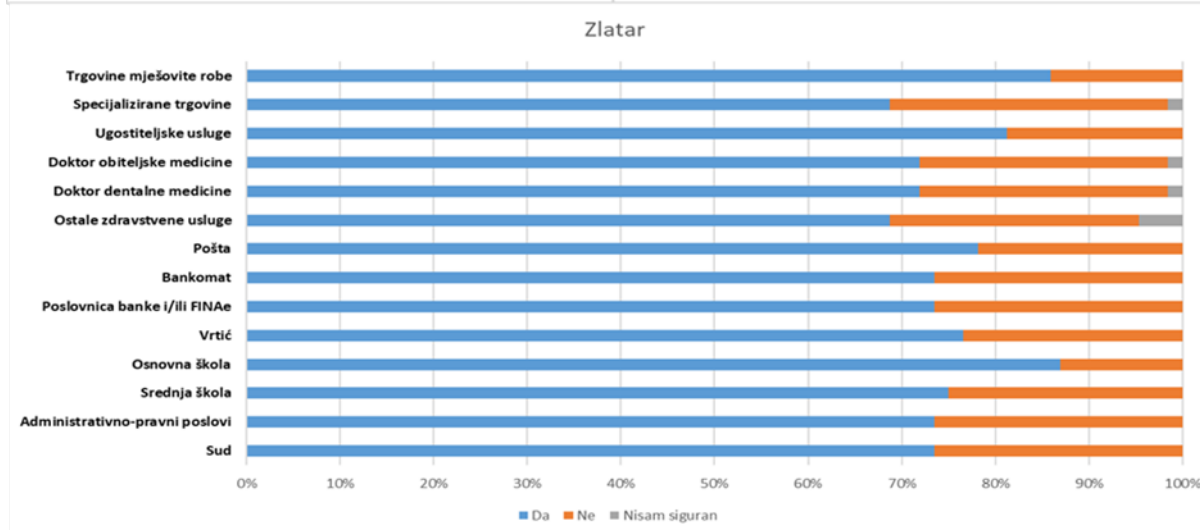
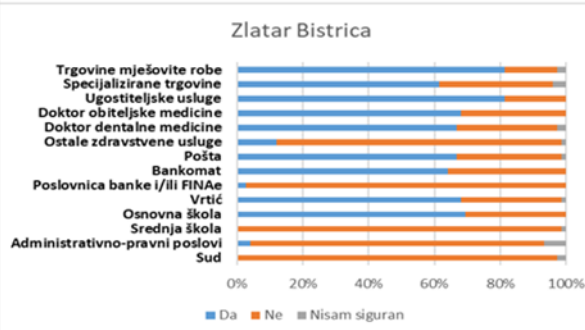
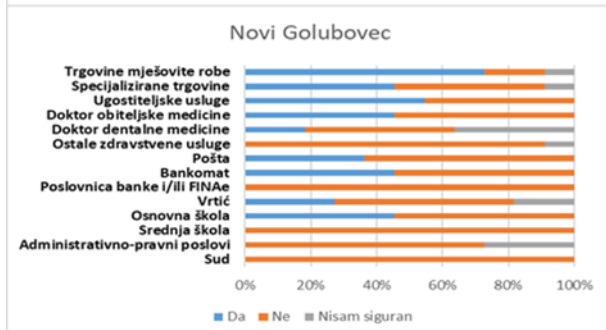
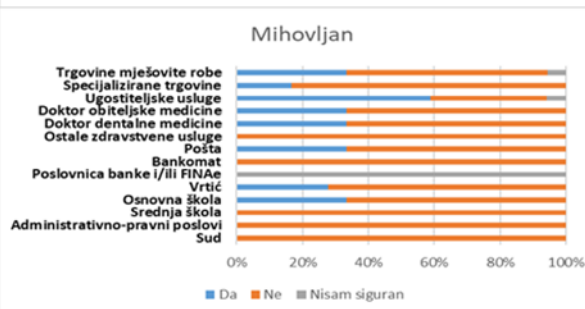
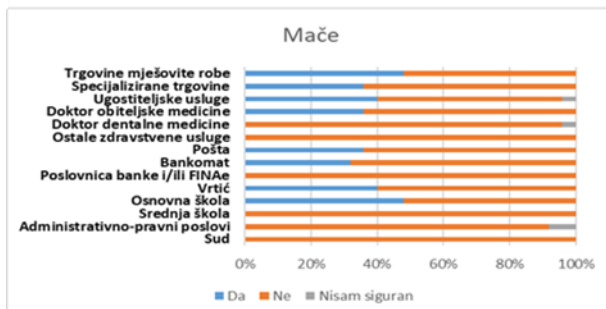
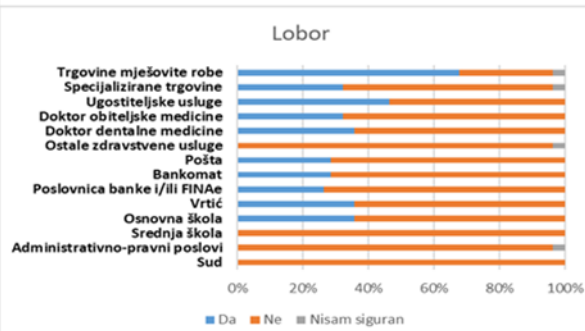
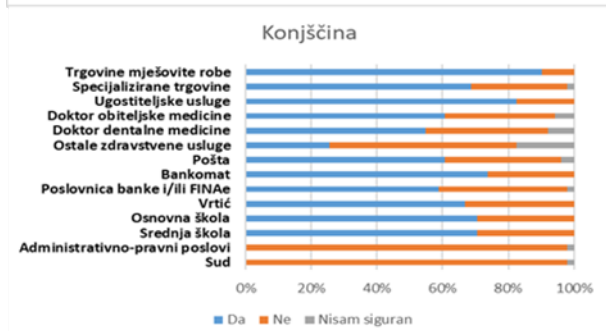
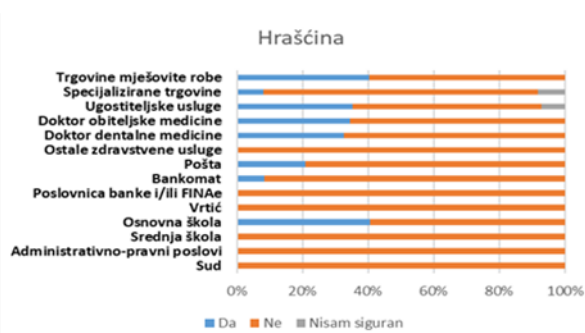
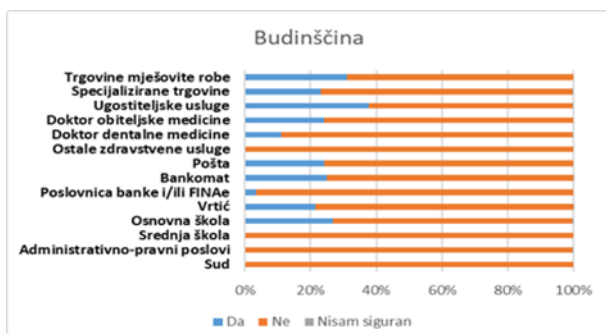
Tab 13. Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine prema ispitanicima ankete (%)

Centralne funkcije	Da	Ne	Nisam siguran
Trgovina mješovite robe	70,9	27,5	1,6
Specijalizirana trgovina (poljoapoteka, modna trgovina i sl.)	50	46,5	3,5
Ugostiteljske usluge (restoran, kafić i sl.)	64,9	32,9	2,2
Ordinacija doktora obiteljske medicine	53,5	45,3	1,2

Ordinacija dentalne medicine	47,8	47,8	4,4
Ostale zdravstvene funkcije (medicinski laboratorij, ginekolog i sl.)	19,9	75,3	4,8
Pošta	52,8	46,8	1,4
Bankomat	51	48,7	0,3
Poslovnica banke ili FINA-e	24,7	75	0,3
Vrtić (matični ili područni)	55,1	44,9	-
Osnovna škola (matična ili-ili područna)	60,4	39	0,6
Srednja Škola	26,6	73,1	0,3
Administrativno-pravni poslovi	15,8	81	3,2
Sud	14,9	84,5	0,6

Izvor: Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine (autor)

Prema rezultatima prvog seta pitanja anketnog istraživanja, vidljivo je kako su funkcije nižeg reda rasprostranjenije od funkcija višeg reda na promatranom području. Tako ispitanici navode kako je u njihovim naseljima najdominantnija funkcija opskrbe koja uključuje trgovine mješovite robe, specijalizirane trgovine i ugostiteljske usluge. Unutar zdravstvene funkcije, ispitanici su naveli kako najveću mogućnost imaju pristupu ordinaciji liječnika obiteljske medicine, dok nešto manju imaju prema ordinacijama dentalne medicine, što je rezultat toga što pojedina centralna naselja ne posjeduju navedenu ordinaciju. Mogućnost obavljanja ostalih zdravstvenih usluga je najmanja od prijašnjih navedenih, zbog činjenice da su te usluge dostupne samo u tri naselja, Konjščina, Zlatar i Zlatar Bistrica. Sličan udio ispitanika smatra kako ima istu mogućnost korištenja pošte i bankomata, dok korištenje poslovnice banke ili FINA-e ima četvrtina ispitanika, budući da su navedene funkcije dostupne u samo dva naselja, Konjščina i Zlatar. Najveći udio ispitanika ima mogućnost polaznja osnovne škole u svojem naselju, dok je nešto manji udio za mogućnost polaznja vrtića. Najmanji udio stanovnika ima mogućnost polaznja srednjih škola koje su smještene u Konjščini i Zlataru. Najmanju mogućnost korištenja imaju administrativno-pravni poslovi i sud, budući da su oni smješteni samo u jednom naselju cjelokupnog područja.

Sl. 14. Mogućnost korištenja određenih funkcija prema jedinicama lokalne samouprave

Izvor: Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine (autor).

Prikaz podataka anketnog istraživanja po jedinicama lokalne samouprave, za razliku od ukupnih podataka, daje detaljniju sliku po naseljima. Tako najveći udio ispitanika unutar općine Budinščina smatra kako nema mogućnost korištenja većina funkcija u svom naselju. Unutar opskrbe, 31 % ispitanika ima mogućnost korištenja trgovine mješovite robe, 20,7 % specijalizirane trgovine (poljoapoteca i sl.), 33,3 % ugostiteljskih usluga, 24,1 % doktora obiteljske medicine, doktora dentalne medicine 10,3 %, pošte 24,1 %, bankomata 24,1 %, vrtića 20,7 %, osnovne škole 25 %. Svi su ispitanici naveli da nemaju mogućnost korištenja ostalih zdravstvenih usluga, funkcije srednje škole i suda, 93,1 % smatra kako ne mogu koristiti administrativno-pravne poslove, dok ostatak nije siguran. Unutar općine Hrašćina, 46,7 % ispitanika smatra kako ima mogućnost korištenja trgovine mješovite robe, 6,7 % specijalizirane trgovine, 33,3 ugostiteljske usluge, 40 % doktora obiteljske medicine i dentalne medicine, poštu 20 %, bankomat 6,7 % i osnovnu školu 46,7 %. Ostale zdravstvene usluge, poslovnicu banke ili FINAe, vrtić, srednju školu, administrativno-pravne poslove i sud, 100% ispitanika nema mogućnost korištenja. Unutar općine Konjščina, 90,2 % ispitanika smatra kako ima mogućnost korištenja trgovine mješovitom robom, 68,6 % specijalizirane trgovine, 82,4 % ugostiteljske usluge, 60,8 % doktora obiteljske medicine, 25,5 % doktora dentalne medicine, ostale zdravstvene usluge 25,5 %, poštu 60,8 %, bankomat 73,7 %, poslovnicu banke 58,8 %, vrtić 66,7 %, osnovnu školu i srednju školu 70,6 %, za korištenje administrativno-pravnih poslova i suda mogućnost nema 98 % ispitanika, dok ostatak nije siguran. Unutar općine Lobor, 67,9 % ispitanika ima mogućnost korištenja trgovine mješovite robe, 32,1 % specijalizirane trgovine, 46,4 % ugostiteljske usluge, 32,1 doktora obiteljske medicine, 35,7 % doktora dentalne medicine, poštu 28,6 %, bankomat 28,6 %, poslovnicu banke ili FINAe 26,3 %, vrtić 35,7%, osnovnu školu 35,7 %, dok za srednju školu i sud smatraju kako uopće nemaju mogućnost, odnosno da ostale zdravstvene usluge i administrativno-pravne uslugu nema mogućnost njih 96,4 %, dok ostatak nije siguran. Unutar općine Mače, mogućnost korištenja trgovine mješovite robe imalo je 48 % ispitanika, 36 % specijalizirane trgovine, 40 % ugostiteljske usluge, doktora obiteljske medicine 36 %, poštu 36 %, vrtić 40 %, osnovnu školu 48 %, dok za ostale zdravstvene usluge, poslovnicu banke ili FINAe, srednju školu i sud 100% ispitanika nema mogućnost korištenja, za administrativno-pravne poslove 92% smatra kako nema mogućnost korištenja, dok ostatak nije siguran. Unutar općine Mihovljan, 33,3 % ispitanika ima mogućnost korištenja trgovine mješovite robe, 16,7 % specijalizirane trgovine, 58,8 % ugostiteljske usluge,

doktora obiteljske medicine i dentalne medicine, poštu i osnovnu školu 33,3 %, te vrtić 27,8 %. Ostale zdravstvene usluge, bankomat, poslovnici banke, srednju školu, administrativno-pravne poslove i sud 100 % ispitanika nema mogućnost korištenja tih funkcija. Unutar općine Novi Golubovec, 85,9 % ispitanika smatra kako ima mogućnost korištenja trgovine mješovitom robom, 68,8 % specijalizirane trgovine, 81,3 % ugostiteljske usluge, doktora obiteljske medicine 45,5 %, doktora dentalne medicine 18,2 %, poštu 36,4 %, bankomat 45,5 %, vrtić 27,3 % i osnovnu školu 45,5 %. Ostale zdravstvene usluge nema mogućnost 90,9 %, te administrativno-pravne poslove 72,7 %, dok ostatak ispitanika nije siguran. Za poslovnici banke ili FINAe, srednju školu i sud 100% ispitanika nema mogućnost korištenja. Unutar Zlatar Bistrice, 81,3 % ispitanika ima mogućnost korištenja trgovine mješovite robe i ugostiteljske usluge, 61,3 % specijalizirane trgovine, doktora obiteljske medicine 68 %, doktora dentalne medicine 66,7 %, ostale zdravstvene usluge 12 %, poštu 66,7 %, bankomat 64 %, vrtić, 68 %, te osnovnu školu 69,3 %. Za poslovnici banke, 97,3 % nema mogućnost korištenja, srednju školu 98,7 %, administrativno-pravne poslove 89,13 %, a sud 97,3 %. Unutar Grada Zlatara, 85,9 % ispitanika ima mogućnost korištenja trgovine mješovitom robom, 68,8 % specijalizirane trgovine, 81,3 % ugostiteljske usluge, doktora obiteljske medicine i dentalne medicine 71,9 %, ostale zdravstvene usluge 68,8 %, poštu, 78,1 %, bankomat i poslovnici banke ili FINAe 73,4 %, vrtić 76,6 %, osnovnu školu 86,9 %, srednju školu 75 %, dok administrativno-pravne poslove i sud 73,4 % ispitanika. Očekivano, funkcije nižeg stupnja izraženije su u korištenju od funkcija višeg stupnja. Velik broj nemogućnosti korištenja funkcija (općine Budinščina, Hrašćina, Lobar, Mače, Mihovljan i Novi Golubovec) rezultat su toga što većina naselja u kojima ispitanici žive nema niti jednu funkciju. Ujedno, velik broj naselja sa relativno malim brojem stanovnika uvjetuje da se funkcije grupiraju u dominantnom centralnom naselju.

Tab. 14. Zadovoljstvo ispitanika opremljenosti funkcijama na području grada/općine (%)

	U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
Opskrba	20,3	47,5	15,8	9,1	7,3
Zdravstvo	28,8	22,2	19,6	15,5	13,9
Obrazovanje	64,9	22,8	9,2	2,5	0,6
Pošta	38	34,2	15,8	6,6	5,4

Financije	20	26,9	23,4	16,7	13
Administrativne usluge	8,5	23,1	29,1	21,2	18,1

Izvor: Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine (autor)

Po pitanju zadovoljstva određenim funkcijama na cjelokupnom području grada ili općine u kojem ispitanici stanuju, najveći udio ispitanika je u potpunosti zadovoljan obrazovnom funkcijom, zdravstvenom funkcijom i poštom. Najveći udio ispitanika djelomično je zadovoljan funkcijom opskrbe i financija. Najveći udio ispitanika nije ni zadovoljan ni nezadovoljan oko administrativnih funkcija. Udio nezadovoljnih ispitanika manji je od udjela zadovoljnih stanovnika. Najveće nezadovoljstvo sadržano je prema administrativnim uslugama, financijama i zdravstvu, dok je najmanje nezadovoljstvo prema obrazovnoj funkciji, pošti i opskrbenoj funkciji. Prema rezultatima, ispitanici su pretežito zadovoljni funkcionalnom opremljenosti.

Zadnje pitanje u drugom dijelu anketnog upitnika otvorenog je tipa, te su ispitanici na to pitanje mogli napisati glavne razloge svojeg zadovoljstva, odnosno nezadovoljstva funkcionalnom opremljenosti grada/općine u kojem žive. Budući da je samo pitanje bilo opcionalno, prikupljeno je 158 odgovora, što čini 50% od ukupnog broja ispitanika. Ispitanici navode sljedeće razloge:

“Ne mogu biti zadovoljna, ali ni nezadovoljna onime čega nema. Nema specijaliziranih trgovina, nema restorana, nema administrativnih djelatnosti, ali ne može ni biti u svakom selu svega. Dobro je i ovo što imamo“,

„Dnevno putovanje u veća mjesta/grad gdje mogu obaviti sve što mi je potrebno. Prema broju stanovnika u naselju smatram da određene djelatnosti nisu ni potrebne“,

„Veliki trgovački lanci nisu dostupni, opširnost robe u dućanima nije zadovoljavajuća, te druge usluge, poput banke, ne rade svaki dan i rade u radnom vremenu koji nije prihvatljiv“,

„Glavni razlog je slaba prometna povezanost i dostupnost što utječe na dugogodišnji trend obavljanja funkcije rada van mjesta stanovanja i potiče iseljavanje mlađe skupine stanovništva. Svi smo navikli obavljati funkcije van općine, pogotovo naselja koja nisu centralna i legitimno mi je da ne možemo imati svi sve funkcije, ali mi nije u redu da smo prometno više izolirani nego povezani s ostalim bolje opremljenim središtima (u smislu loše kvalitete infrastrukture, nepostojanja javnog prijevoza itd.). Dakle, za očekivati je da centralno naselje bude opremljeno

osnovnim funkcijama (dajem primjer ambulante koja je bez doktora više od pola godine - stava sam da se predstavništvo JLS treba uključiti u sufinanciranje po bilo kojoj osnovi za zadržavanje liječnika jer je površinski Općina poprilično velika i ima puno starog stanovništva, a tu je i jedan od najvećih domova za starije osobe). Problem je što ne postoji alternativa u tom dijelu kao neka mobilno rješenje - npr. za osnovne namirnice puno starijih kućanstava koristi usluge pokretne trgovine i to mi je u redu jer ne možemo očekivati ostanak trgovine u malim naseljima, ali onda se treba razmišljati o povećanju dostupnosti pristupa liječničkoj skrbi u Zlataru kao prvom većem naselju u okolici). Općenito, pozitivnu stranu vidim u održavanju i napretku odgojno-obrazovnih i slobodnih aktivnosti u centralnom naselju koje okuplja stanovništvo, s napomenom da se ne mogu sva ostala naselja prepustiti slučaju tako da sve više vidim rješenje u poboljšanju prometne dostupnosti, pogotovo u vidu raznih oblika javnog prijevoza ili učinkovitijeg korištenja osobnog prijevoza za najranjivije skupine stanovništva (djeca, mladi i stariji koji nisu vozači). Long short story: ne moramo svi imati sve funkcije da bi dobro funkcionirali“,

„Zlatar je postao slijepo crijevo. Imamo dućane i slične stvari, ali ne prate baš trendove (recimo kad se o odjeći priča) pa se mora prema Zaboku/Zagrebu. Grad kao da odumire. Ljudi žele neke aktivnosti, da se nešto događa i da se nešto stvara. Trenutno sve kaj se radi i priprema u gradu je kao stavljanje flastera na pukotinu od potresa. Sve je to nešto kozmetički, ali bez neke funkcionalnosti. Imam filing da se bitni problemi ne rješavaju i sveopći dojam je da se premalo trudi i prekasno reagira u gotovo svakom pogledu. Niti prave pristupne ceste nemamo za ulaz u grad kaj je apsurd“,

„Prekratko radno vrijeme pošte, ne radi vikendom. Nedostatak pedijatra, ginekologa. Ljudi su primorani ići u veće gradove zbog pregleda. Osim bankomata Zagrebačke banke, drugih nema, šteta. Bila bih sretna kad bi se kod nas otvorio Lidl. Najbliži je u Zaboku, a Zl. B. je na lijepom položaju s obzirom na okolna mjesta, vjerujem da bi bilo isplativo. Definitivno nedostatak autobusnih linija prema mjestima koja nisu povezana prugom. Nedostatak firmi u kojima bi radio veći broj ljudi, jedna takva firma je trenutno pred zatvaranjem. Nedovoljno iskorištena industrijska zona. Nedostatak kanalizacije u samom mjestu, radovi su započeli, ceste su raskopane već mjesecima i ne miču se s mrtve točke. Jako loša cesta prema Zlataru, puna opasnih rupa....“.

Glavni razlozi zadovoljstva pojedinih ispitanika jest u tome što smatraju kako njihovo naselje i općina/grad u kojem žive zadovoljava sve osnovne potrebe. Najviše su zadovoljni oko funkcije

obrazovanja i zdravstva, a ističu kako izgradnja novih objekata vrtića¹¹ i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture¹² će unaprijediti kvalitetu života. Razlozi nezadovoljstva dominiraju, a uključuju nedostatak javnog prijevoza koja bi povezala pojedina naselja sa funkcionalnim središtima, nedostatak bolje opremljenih trgovina i većih trgovačkih lanaca u većini naselja, nedostatak kapaciteta u vrtićima, unatoč tome što su se kapaciteti povećali unatrag nekoliko godina, nedostatak liječnika koji bi bili nositelji tima u pojedinim ordinacijama (Lobor, Konjščina) i ljekarne (unutar općine Hrašćina), ograničeno radno vrijeme poslovnica pošte (u većini naselja) i poslovnice banke (Konjščina), te ujedno prelazak na online bankarstvo kojim se ne služi starije stanovništvo, nedostatku bankomata (najviše izražen u općinskom središtu Mihovljan), nedostatku pojedinih administrativno-pravnih usluga.

Zanimljivo je istaknuti kako pojedini ispitanici vide kako je njihovo naselje, odnosno općinsko/gradsko središte, adekvatno opremljeno, unatoč pojedinim nezadovoljstvima koje su iznijeli. Unatoč nedostatku pojedinih funkcija, ističe se kako neke funkcije koriste u pojedinim funkcionalno jačim naseljima. Istaknuo bih odgovor gdje se navodi kako bi se lokalna samouprava trebala više angažirati oko održavanja kvalitetnije mobilnosti stanovništva (javni prijevoz) i održavanju liječnika kojih nedostaje u pojedinim mjestima, a potreba za njima je evidentna zbog potreba sve starijeg stanovništva.

¹¹ Konkretno se misli na izgradnju dječjeg vrtića u općini Hrašćina

¹² Na prostoru općina Konjščina, Lobor, Mače, Zlatar Bistrica i grada Zlatar u tijeku je izgradnja sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda

7. RASPRAVA

Usporedbom broja centralnih funkcija pojedinih naselja i kretanja ukupnog broja stanovnika dolazimo do zaključka kako su funkcionalna jača naselja ujedno i središta naseljenosti istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije, što nije neuobičajeno za kompletnu regiju. Isto navodi Radeljak Kaufmann (2015) gdje ističe kako najpovoljnija demografska obilježja imaju naselja 3. reda opremljenosti. Prema rezultatima istraživanja, vidi se polarizacija između naselja koja se nalaze u zoni prigorja i naselja koja su se razvila u dolinama uz rijeku Krapinu. Do istog zaključka je došao i Laci (1979) gdje navodi kako je najgušća mreža naselja u nizinama donjeg Međimurja, dok je reljef ograničavajući faktor u području gornjeg Međimurja.

Roca i Oliveira Roca (2014) u svom radu „*Demografska održivost i prostorni razvoj u Portugalu*“ ističu kako bi se uz standardnu podjelu održivosti na tri sfere (ekološka, ekonomska i društvena) trebala naglasiti demografska sastavnica jer ističu kako je stanovništvo bitan faktor u funkcioniranju društva i ekonomije. Rezultati njihovog istraživanja podijeljeni su unutar četiri klastera gdje su razvrstali općine prema obilježjima prethodno navedenih dimenzija. Ističe se kako u 40% posto općina u Portugalu 2011. godine nije osigurana demografska održivost u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Te općine sadržane su u prvom klasteru koji sačinjavaju periferna i brdovita područja u kojem se ističu smanjenje broja stanovnika, depopulacija i niži stupanj obrazovanosti. U 40% posto općina ubrajaju se općine semiruralnog karaktera ili periurbana područja (klaster 2 i 4) gdje je održivost zajamčena prirodnom promjenom ili migracijama, ali samo kratkoročno i srednjoročno, te se ističe slaba razvijenost ljudskog kapitala. Demografski održivo je samo 20% općina koje se nalaze u metropolitanskom području velikih gradova (Lisabon i Porto) i čine ih gradovi srednje veličine gdje je koncentrirana većina stanovništva.

Na primjeru čeških malih gradova, Vaishar i dr. (2016) ističu kako su upravo ti gradovi, uz srednje gradove, temelj regionalnog razvoja te da oni općenito mogu stabilizirati sela, gdje nude poslove, usluge, društvenu povezanost i međusobnu povezanost između pojedinih ruralnih područja. Malim gradovima smatraju se naselja koja sadrže između 3000 i 15000 stanovnika. Glavno pitanje koje se postavlja jest mogu li pokazatelji održivosti pokazati neku poveznicu prema određenim tipovima malih gradova. Najpovoljnija demografska kretanja malih gradova primjetna su u unutrašnjosti u blizini velikih gradova, Praga i Brna. Napominju kako se radi o suburbaniziranim malim gradovima u koje sele mlade obitelji u reproduktivnoj dobi. Značajni pad ukupnog broja stanovnika izražen je na periferiji. Ističu kako migracije, odnosno iseljavanje, ponajprije zbog mladih koji su u potrazi za boljim poslom, utječe i na prirodnu

promjenu. Općenito, navodi se kako demografska održivost ovisi o udaljenosti od glavnih regionalnih centara, a da u područjima oko ostalih manje važnijih centara vlada stagnacija ili pad. Unutar ekonomske održivosti, koristio se indikator nezaposlenosti. Najmanje stope nezaposlenosti zabilježene su u blizini velikih gradova (Prag, Brno i dr.), u pograničnoj zoni prema Bavarskoj, u nekim dijelovima istočne Bohemije. Prema obrazovnoj strukturi, najveći udio ljudi koji imaju viši stupanj od srednjoškolskog obrazovanja zabilježen je u malim gradovima u blizini velikih gradova (Prag, Brno), središnjoj Bohemiji, a relativno visok u istočnoj Moravskoj. Najmanji udjeli visokoobrazovanog stanovništva zabilježeni su na području sjeverozapadne Bohemije unutar industrijskih regija i u drugim regijama, koje su najčešće pogranične.

Generalno, najbolja demografska kretanja zabilježena su u središnjoj Bohemiji i južnoj Moravskoj. Depopulacijski trendovi primjetni su u sjeverozapadnoj i sjeveroistočnoj Bohemiji, središnjem dijelu Moravske i Šleskoj. Najbolju demografsku perspektivu imaju mali gradovi koji imaju ujednačeno tržište rada i zavise o poslovima u drugim mjestima. Ujedno, stupanj obrazovanja se smanjuje udaljavanjem od značajnijih regionalnih središta, dok značajniji centri rada imaju viši stupanj obrazovanosti od drugih malih gradova. Prema mišljenju autora, postojanost malih gradova u Češkoj se ne dovodi u pitanje, ali postavlja se pitanje može li se održati karakter i funkcija samih gradova. Ističu kako je važnije gledati geografski položaj pojedinih gradova u sustavu naselja u odnosu na pokazatelje održivosti.

Iako ne možemo direktno uspoređivati demografsku održivost općina u Portugalu i općine/gradove Hrvatskog zagorja, možemo izdvojiti pojedine sličnosti. Prema rezultatima popisa od 2001. do 2021. godine, jedinice lokalne samouprave promatranog područja bilježe općenito smanjenje broja stanovnika, a pritom je rasla i prosječna starost. Migracijska obilježja cjelokupnog prostora variraju po godinama, ali se pritom mora uzeti u obzir kako su pozitivna migracijska kretanja zanemariva u cjelokupnom kretanju broja stanovnika, kao i ograničenja koje imaju pojedini izvori podataka u vezi migracija. Iako je malen postotak stanovništva koji radi u primarnim djelatnostima, poljoprivreda je ipak prisutna i smatra se kao sekundarna djelatnost. Kod stanovnika koje radi u ostalim sektorima djelatnosti izražene su dnevne, i u manjem udjelu tjedne, migracije. U obrazovnom sastavu raste udio stanovnika koji ima stečeno srednjoškolsko te visokoškolsko obrazovanje, dok tržište rada na navedenom prostoru ne nudi dostatnu ponudu poslova. U usporedbi sa češkim primjerom, malim gradom može se smatrati naselje Zlatar, te da upravo to naselje može igrati ulogu u opstanku cjelokupnog ruralnog područja. Prema pokazateljima održivosti koji su autori koristili na primjeru čeških malih gradova, Zlatar bilježi negativan demografski trend slijedom negativne prirodne promjene i

iseljavanja, stupanj obrazovanosti raste, ali je stanovništvo i dalje primorano putovati do svojih radnih mjesta, unatoč što se u samom naselju izražavaju značajne funkcije. Uz nepovoljna demografska kretanja koja su prisutna na cijelom istraživanom području, može se postaviti pitanje koliko su održive pojedine funkcije. Najviše su na udaru manja naselja, gdje su izraženija negativna kretanja. Tako su u pojedinim naseljima zatvorene područne škole (Gregurovec, Jertovec, Petruševac) zbog nedostatka djece, ordinacije opće medicine (Belec) zbog manjka osiguranika i trgovine zbog neisplativosti i konkurencije. Zabrinjava trend ograničenog radnog vremena pojedinih funkcija što je vidljivo kod određenih poštanskih ureda ili poslovnica banke/FINA-e te usmjerenja na novi način rada, kao što je Internet bankarstvo i sl., što otežava starijem stanovništvu korištenje istih, nedostatak liječnika koji bi bili nositelji ordinacija u pojedinim mjestima (Konjščina, Lobor). Moramo razumjeti kako za održanje određenih funkcija treba postojati dovoljna potreba stanovnika, i da konačno one budu isplative onima koji bi te usluge pružali. Pojedine jedinice lokalne samouprave mogu intervenirati kako bi određene funkcije opstale, npr. zdravstvene. Ujedno mogu potpomognuti razvitku usluge javnog prijevoza koji bi omogućio bolju povezanost stanovnika sa naseljima bolje funkcionalne opremljenosti i razvoju gospodarstva unutar gospodarskih zona koje bi bile u blizini frekventnih i kvalitetnih prometnica.

8. ZAKLJUČAK

Istočni dio Krapinsko-zagorske županije, kao i ostatak regije Hrvatskog zagorja bilježi negativne trendove u ukupnom kretanju stanovnika. Pad broja stanovnika vidljiv je po rezultatima popisa od 2001. do 2021. godine gdje svaka jedinica lokalne samouprave istraživanog područja ima smanjenje ukupnog broja stanovnika. Detaljnijom analizom tih kretanja, utvrđeno je kako negativno prirodno kretanje, tj. da je smrtnost veća od rodnosti, jest jedna od glavnih odrednica koja je uzrokovala kontinuirano smanjivanje ukupnog broja stanovnika. Migracijska kretanja cjelokupnog područja ograničenog su karaktera, te ovise najviše o vanjskim faktorima. Tako su emigracijska obilježja izraženija od imigracijskih, unatoč tome što su pojedinim jedinicama lokalne samouprave pojedinih godina zabilježena izraženija imigracijska kretanja. Tako je hipoteza 1 da prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije ima značajke negativnih demografskih kretanja potvrđena. Također, potvrđena je i hipoteza 2 da je potencijalna obnova migracijom zanemariva.

U funkcionalnom smislu, navedeni prostor, kao i ostatak cjelokupne regije, karakterizira gusta mreža centralnih naselja nižeg stupnja centraliteta, te je time potvrđena hipoteza 3. Tako je utvrđeno kako istraživano područje sadrži naselja petog (Hrašćina-Trgovišće, Mače, Mihovljan i Novi Golubovec) i četvrtog (Budinščina, Konjščina, Lobor, Zlatar Bistrica) reda opremljenosti, dok 3. red opremljenosti ima naselje Zlatar. Anketnim upitnikom istraživalo se zadovoljstvo stanovnika brojem i kvalitetom funkcija na području jedinica lokalne samouprave i opremljenosti samih naselja, gdje se došlo do zaključka kako su ispitanici uglavnom zadovoljni funkcijama koje imaju na raspolaganju, unatoč nekim određenim nedostacima. Istaknuto je kako osnovne funkcije redovito obavljaju u najbližem naselju svog stanovanja, ali da za obavljanje određenih drugih funkcija odlaze u funkcionalna jača naselja. Time je potvrđena hipoteza 4.

Unatoč svemu, najveća ograničenja pojavila su se kod nedostatka pojedinih podataka za usporedbu ili pouzdanosti samih izvora, koji ne reflektiraju točno stanje u odnosu na navedeno u prostoru, što je iziskivalo dodatne provjere. Dostupnost literature nije izazivala problem, ali je najveći problem bila zastarjelost pojedinih informacija, najviše u smislu gospodarske aktivnosti na cijelom istraživanom prostoru. Radna funkcija nije evaluirana u ovom radu, što otvara dodatno područje za istraživanje, kao i pitanje dosega centraliteta pojedinih naselja, i kojim naseljima stanovnici istraživanog područja gravitiraju. Ujedno, zanimljivo bi bilo usporediti funkcionalnu opremljenost naselja u pravilnim intervalima, gdje bi se mogli donijeti

valjani zaključci koliko se funkcionalna opremljenost promijenila i s kojim izazovima je suočena. Zaključno, održivost kao koncept ima svojih prednosti, ali i mana. Može se postaviti pitanje u kojoj mjeri su navedene jedinice lokalne samouprave održive, i hoće li buduće generacije na navedenom području imati iste mogućnosti u korištenju svih dobara i usluga kao generacije danas. Ujedno, problem shvaćanja cijele sintagme održivosti dolazi u pitanje, budući da je pojam široko rasprostranjen u svakodnevnom govoru, dok se razumijevanje koncepta može staviti pod upitnik. Najčešća primjena samog koncepta svodi se na pisanje različitih strategija u kojima se izražavaju temeljni postulati, dok provedba istih iziskuje mnogo truda i volje svih sudionika u procesu kako bi rezultati bili u skladu s očekivanjima. Kako bi se istraživani prostor održao u demografskom i funkcionalnom smislu, potrebno je provesti niz mjera na svim razinama vlasti, što bi trebalo rezultirati da stanovnici ostaju živjeti i raditi na navedenom prostoru, te da u konačnici koriste funkcije i razvijaju nove ukoliko bi se razvila potreba.

POPIS LITERATURE I IZVORA

Literatura:

1. Akrap, A., Živić, D., 2001: Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 10 (54-55), 621-645.
2. Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., 2017: Višedimenzionalnost održivog razvoja, Notitia d.o.o., Zagreb.
3. Brezinščak Bagola, B., Cesarec, I., Klemenčić, M. (ur.), 2017: *Enciklopedija Hrvatskog zagorja*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.
4. Crkvenčić, I., 1958: Prigorje planinskog niza Ivančice. Radovi 1, Geografski institut, Zagreb.
5. Crkvenčić, I., 1971: Prilog poznavanju funkcionalnog obilježja naselja Središnje Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik* 33-34, 61-78.
6. Cvitanović, A. (ur.), 1974: *Geografija SR Hrvatske: knjiga 1 Središnja Hrvatska – opći dio*, Školska knjiga, Zagreb.
7. Cvitanović, A. (ur.), 1976: *Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske – geografska analiza*, Školska knjiga, Zagreb.
8. Dragić, N., Njegač, D., Šulc, I., 2018: Opskrbljenost centralnim funkcijama stanovništva novogradiškog kraja, *Hrvatski geografski glasnik* 80 (2), 55-81.
9. Drljača, M., 2012: Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja; *Kvalitet i izvrsnost* 1 (1-2), 20-26.
10. Feletar, D., Stiperski, Z., 1992: Međuzavisnot procesa industrijalizacije i promjena u prostornom rasporedu i pokretljivosti stanovništva u Hrvatskom zagorju; *Acta Geographica Croatica* 27 (1), 141-161.
11. Jagić, S., 2015: Hrvatsko zagorje – prostor i historijskogeografska obilježja, *Kaj : časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 48 (5-6), 81-94 .
12. Laci, S., 1979: Centralna naselja Međimurja, *Acta Geographica Croatica* 14 (1), 19-39.
13. Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
14. Klemenčić, M., Richter, Ž., 1995: Administrative-territorial division of Croatia; *GeoJournal* 35 (4), 391-403.
15. Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
16. Malić, A., 1981: *Centralne funkcije i prometne veze naselja središnje Hrvatske*; TIZ Zrinski, Čakovec.

17. Marković, M., 2003: *Hrvatsko zagorje – stanovništvo i naselja*, Jesenski i Turk, Čakovec.
18. Martinčić, O., 2017: Materijalni tragovi prapovijesnih kultura na području Hrvatskog zagorja, *Studia lexicographica* 10/11, (19/20), 159-176
19. Miklič, M., 20001. Zagorski arheološki biser, *Vijenac* 170 (7).
20. Nejašmić, I., 1991. *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.
21. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija. Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
22. Njegač, D., 1995: Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja; *Hrvatski geografski glasnik* 57 (1), 93-109.
23. Njegač, D., 1996: Dinamika i prostorna diferencijacija deagrarijacije Hrvatskog zagorja; *Acta Geographica Croatica* 31 (1), 95-114.
24. Njegač, D., 1999.: Funkcionalna diferencijacija naselja i centralnomjesna organizacija Hrvatskog zagorja, *Hrvatski geografski glasnik* 61 (1), 25-36.
25. Orešić, D. i dr, 2010: Hidrografska osnova kao čimbenik razvoja naseljenosti Krapinsko-zagorske županije; *Acta Geographica Croatica* 37, 23-40.
26. Pravdić, V., 2001: Održivi razvoj i održivost: institucionalizacija i rasprave o tim terminima od Rio de Janeiro 1992. do Johannesburga 2002 u *Socijalna ekologija* 10 (4), 223-233.
27. Radeljak Kaufmann, P., 2015: Opremljenost centralnim funkcijama naselja Dalmaciji, *Godišnjak Titius; godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 8 (8), 83-101.
28. Regan, K., 2017: *Srednjovjekovne i renesansne utvrde Hrvatskog zagorja*, Arkuš, Donja Stubica.
29. Roca, Z., Roca Oliveira, M., 2014; Demografska održivost i prostorni razvoj u Portugalu, *Acta geographica Bosniae et Herzegovinae* (2), 23-31.
30. Sambolić, I., 2013: *Zlatni bregi i ljudi sa snježne strane Ivanščice*, Tiskara Ljudevit Gaj, Krapina.
31. Spevec, D., 2009: Populacijski potencijal Krapinsko-zagorske županije; *Hrvatski geografski glasnik* 71 (2), 43-63.
32. Spevec, D., Vuk, R. 2012: Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji; *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 187-212.
33. Sundhausen, H., 1983: *Wirtschaftsgeschichte Kroatiens im nationalsozialistischen Grossraum 1941-1945. Das Scheitern einer Ausbeutungsstrategie*, Deutsche Verlags-Anstalt GmbH, Stuttgart.
34. Szabo, Gj., 1937: *Kroz Hrvatsko zagorje*, Tipografija, Zagreb.

35. Toskić, A., 1993: Starenje stanovništva Hrvatskog zagorja; *Acta Geographica Croatica* 28 (1), 173-186.
36. Vaishar, A., Zapletalova, J., Novakova, E., 2016: Between urban and rural sustainability of small owns in the Czech Republic u *European Countryside* 4 (3), 351-372.

Izvori:

1. Britannica, 2023: Sustainability
<https://www.britannica.com/science/sustainability> (Pristup: 23.5.2023.).
2. Državni zavod za statistiku (DZS): Gradovi u statistici: Doseљeno i odseljeno stanovništvo, www.dzs.hr (Pristup: 3.8.2023.).
3. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2001, www.dzs.hr (Pristup: 9.7.2023.).
4. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, po gradovima i općinama; www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).
5. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima www.dzs.hr (Pristup: 8.7.2023.).
6. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva 2001: Stanovništvo staro 15 i više godina prema završenoj školi i obrazovnim područjima, po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).
7. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Dnevni i tjedni migranti, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 3.8.2023.).
8. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 9.7.2023.).
9. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti, www.dzs.hr (Pristup:12.7.2023.).
10. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.7.2023.).
11. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu, www.dzs.hr, (Pristup:12.7.2023.).
12. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: Zaposleni prema područjima djelatnostima, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr (Pristup: 9.7.2023.).

13. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2021., www.dzs.hr (Pristup: 11.7.2023.).
14. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr (Pristup: 7.7.2023.).
15. Državni zavod za statistiku (DZS): Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama, www.dzs.hr (Pristup: 12.7.2023.).
16. Državni zavod za statistiku (DZS): Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011.-2021., www.dzs.hr (Pristup: 13.7.2023.).
17. Državni zavod za statistiku (DZS): Stanovništvo – pregled po gradovima/općinama: Doseљeno i odseljeno stanovništvo u 2021. po gradovima/općinama (Pristup: 21.7.2023.).
- Hrvatska pošta (HP), n.d: Popis poštanskih ureda, <https://www.posta.hr/pretrazivanje-postanskih-ureda/263> (Pristup: 22.6.2023.).
18. Hrvatska poštanska banka (HPB) n.d.: HPB mreža, <https://www.hpb.hr/hr/hpb-mreza/2752> (Pristup: 23.6.2023.).
19. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO): Zdravstvene ustanove i liječnici u Republici Hrvatskoj – primarna zdravstvena zaštita – doktor obiteljske (opće) medicine, www.hzzo.hr (Pristup: 28.6.2023.).
20. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO): Zdravstvene ustanove i liječnici u Republici Hrvatskoj – primarna zdravstvena zaštita – ginekolozi, www.hzzo.hr, (Pristup: 28.6.2023.).
21. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO): Zdravstvene ustanove i liječnici u Republici Hrvatskoj – primarna zdravstvena zaštita – stomatolozi, www.hzzo.hr, (Pristup: 28.6.2023.).
22. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO): Zdravstvene ustanove i liječnici u Republici Hrvatskoj – primarna zdravstvena zaštita – ljekarne, www.hzzo.hr, (Pristup: 28.6.2023.).
23. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO): Školski e-rudnik, www.mzo.gov.hr (Pristup: 28.6.2023.).
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO): Dječji vrtići, www.mzo.gov.hr (Pristup: 29.6.2023.).
25. Narodni trgovački lanac (NTL) n.d.: Prodajna mjesta, <https://ntl.hr/ntl-grupa/prodajna-mjesta> (Pristup: 23.6.2023.).

26. Privredna banka Zagreb (PBZ) n.d.: Poslovnice i bankomati, <https://www.pbz.hr/gradjani/poslovnice-i-bankomati.html> (Pristup: 22.6.2023.).
27. SPAR (SPAR) n.d.: Lokacije, <https://www.spar.hr/lokacije> (Pristup: 23.6.2023.).
28. Tisak Zaklade Tiskare Narodnih Novina u Zagrebu., 1940: Godišnjak Banske Vlasti Banovine Hrvatske.
29. Zagorje.com, n.d.: Liječnik iz Zlatara dva puta tjedno odlazit će u Belec, a liječnik iz Lobora u Dom Lobergrad
<https://www.zagorje.com/clanak/lobor/lijecnik-iz-zlatara-dva-puta-tjedno-odlazit-ce-u-belec-a-lijecnik-iz-lobora-u-dom-loborgra> (Pristup: 5.8.2023.).
30. Zagrebačka banka (ZABA), n.d.: Bankomati, <https://www.zaba.hr/home/mapa/Bankomati> (Pristup: 22.6.2023.).
31. Zagrebačka banka (ZABA), n.d.: Poslovnice, <https://www.zaba.hr/home/mapa/Poslovnice> (Pristup:22.6.2023.).

PRILOZI

Slike

Sl. 1. Prostorni obuhvat općina Budinščina, Hrašćina, Konjščina, Lobar. Mače, Mihovljan, Novi Golubovec, Zlatar Bistrica i Grada Zlatara

Sl. 2. Zaposlenost stanovništva istočnog dijela KZZ po gospodarskim sektorima

Sl. 3. Gustoća naseljenosti po gradovima i općinama istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije

Sl. 4. Ukupan broj rođenih i umrlih u razdoblju od 2011. do 2021. godine na području istočnog dijela KZZ

Sl. 5. Ukupan broj doseljenog i odseljenog stanovništva od 2011. do 2021. na području istočnog dijela KZZ

Sl. 6. Dobno-spolna piramida stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2001. godine

Sl. 7. Dobno-spolna piramida stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Sl. 8. Dobno-spolna piramida stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2021. godine

Sl. 9. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2001. godine

Sl. 10. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2011. godine

Sl. 11. Obrazovna struktura stanovništva istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2021. godine

Sl. 12. Funkcionalna opremljenost naselja istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2023. godine

Sl. 13. Struktura ispitanika po spolu, dobi i gradu/općini stanovanja

Sl. 14. Mogućnost korištenja određenih funkcija prema jedinicama lokalne samouprave

Izvor: Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine (autor)

Tablice

Tab. 1. Ukupan broj zaposlenih dnevnih i tjednih migranata u gradu i općinama 2011. godine

Tab. 2. Udjeli zaposlenih po sektorima gospodarske djelatnosti za Republiku Hrvatsku, Krapinsko-zagorsku županiju i područje istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije (%)

Tab. 3. Kretanje broja stanovnika prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine

Tab. 4. Naselja prema broju i udjelu stanovnika 2021. godine

Tab. 5. Stopa prirodne promjene jedinica lokalne samouprave istočnog dijela KZZ po popisima iz 2001., 2011., i 2021. godine

Tab. 6. Ukupna migracijska bilanca po JLS istočnog dijela KZZ od 2011. i 2021. godine

Tab. 7. Migracijska bilanca istočnog dijela KZZ od 2011. do 2021. godine

Tab. 8. Imigracijska i emigracijska kretanja za 2021. godina po JLS u istočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije

Tab. 9. Indeks starosti prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine za prostor istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije

Tab. 10. Broj nepismenih osoba u istočnom dijelu Krapinsko-zagorske županije prema popisima iz 2001. i 2021. godine

Tab. 11. Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva po završenoj školskoj spremi prema popisima iz 2001., 2011. i 2021. godine (%)

Tab. 12. Kriteriji izdvajanja centralnih naselja istočnog dijela Krapinsko-zagorske županije 2023. godine

Tab. 13. Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine prema ispitanicima ankete (%)

Tab. 14. Zadovoljstvo ispitanika opremljenosti funkcijama na području grada/općine

Anketno istraživanje

Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine

Osnovni podatci

1. Spol								
Muški			Ženski			Ne želim odgovoriti		
2. Dob								
<20	20-29	30-39	40-49	50-59	60+			
3. Grad/općina u kojem se nalazi naselje u kojem živite								
Budinščina	Hrašćina	Konjščina	Lobor	Mače	Mihovljan	Novi Golubovec	Zlatar	Zlatar Bistrica

4. Navedite ime naselja u kojem živite (npr. Borkovec, Gregurovec, Zajezda)

Mogućnost korištenja određenih funkcija u naseljima grada/općine

U ovom setu pitanja, označite tvrdnju koja najbolje opisuje sadržaje naselja u kojem živite (npr. Borkovec, Gregurovec, Zajezda).

5. Možete li u svojem naselju obaviti kupovinu u trgovini mješovite robe?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
6. Možete li u svojem naselju obaviti kupovinu u specijaliziranim trgovinama (poljoapoteka, modna trgovina i sl.)?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
7. Možete li u svojem naselju koristiti ugostiteljske usluge?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
8. Možete li u svojem naselju koristiti usluge doktora obiteljske medicine?		
Da	Ne	Nisam siguran/sigurna
9. Možete li u svojem naselju koristiti usluge dentalne medicine?		
Da	Ne	Nisam siguran /na
10. Možete li u svojem naselju koristiti ostale zdravstvene usluge (medicinski laboratorij, ginekološki pregled i sl.)?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
11. Možete li u svojem naselju koristiti poslovnicu pošte?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
12. Možete li u svojem naselju koristiti bankomat?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
13. Možete li u svojem naselju koristiti poslovnicu banke ili poslovnicu FINA-e?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
14. Može li se u vašem naselju pohađati vrtić (matični ili područni)?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
15. Može li se u vašem naselju pohađati osnovna škola (matična ili područna škola)?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
16. Može li se u vašem naselju pohađati srednja škola?		
Da	Ne	Nisam siguran/na
17. Možete li u svojem naselju koristiti administrativno-pravne poslove (javni bilježnik, katastarski ured i sl.)?		
Da	Ne	Nisam siguran/na

18. Možete li u svojem naselju koristiti sudske usluge?		
Da	Ne	Nisam siguran/na

Zadovoljstvo opremljenosti funkcija na području grada/općine

U ovom setu pitanja, odaberite tvrdnju koju smatrate odgovaraju za prostor vašeg grada ili općine u kojem živite.

19. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom trgovina na području svojeg grada/općine?				
U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam zadovoljan ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
20. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom zdravstvenih usluga na području svojeg grada/općine?				
U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam zadovoljan ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
21. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom odgojno-obrazovnih funkcija (vrtić, osnovna škola, srednja škola) na području svojeg grada/općine?				
U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam zadovoljan ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
22. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom poštanskih usluga na području svojeg grada/općine?				
U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam zadovoljan ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
23. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom financijskih usluga (bankomat, poslovnica banke) na području svojeg grada/općine?				

U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan
24. Jeste li zadovoljni brojem i kvalitetom administrativnih usluga na području svojeg grada/općine?				
U potpunosti sam zadovoljan	Djelomično sam zadovoljan	Nisam ni zadovoljan ni nezadovoljan	Djelomično sam nezadovoljan	U potpunosti sam nezadovoljan

25. Po vašem mišljenju, koji su glavni razlozi vašeg zadovoljstva/nezadovoljstva opremljenosti funkcijama na prostoru vašeg grada/općine?

Priprema

Naziv nastavnog sata	Nodalno-funkcionalna organizacija	
Razred	2. razred opće gimnazije	
Tip sata	Obrada	
1. Odgojno-obrazovni ishodi nastavnoga predmeta - GEOGRAFIJA GEO SŠ B.2.4. Učenik istražuje nodalno-funkcionalnu organizaciju Hrvatske	Ishodi učenja	Zadaci kojima će provjeriti ishode učenja u završnom dijelu sata
	Navodi broj naselja, gradskih središta i središta općina u Hrvatskoj	Koliko je naselja u Republici Hrvatskoj prema popisu iz 2021.godine?
	Razlikuje administrativni grad i gradsko naselje	Što je administrativni grad? Koja je ključna razlika između administrativnog grada i gradskog naselja?
	Definira nodalnu regiju	Što je nodalna regija?
	Definira i nabraja središnje funkcije grada	Što su središnje funkcije? Koje su središnje funkcije grada?
Razlikuje stupnjeve centraliteta i primjenjuje ih na pojedina naselja	Koji je najviši stupanj centraliteta? Odaberi gradsko naselje iz tablice i pomoću računala i geografskog atlasa odredi položaj odabranog naselja, funkcije koje odabrano naselje posjeduje i stupanj centraliteta. Kojem	

		<p>većem središtu odabrano naselje gravitira?</p> <p>Navedi 4 makroregije Republike Hrvatske?</p>
	Navodi makroregije Hrvatske	
2. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti	<p>B.4/5.2. 2. Praćenje Učenik prati učinkovitost učenja i svoje napredovanje tijekom učenja</p> <p>C.4/5.3. 3. Interes Učenik iskazuje interes za različita područja, preuzima odgovornost za svoje učenje i ustraje u učenju</p>	
3. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	<p>C.4.2. Upućuje na međuovisnost članova društva i proces društvene odgovornosti</p> <p>C.4.3. Prihvaća društvenu odgovornost i aktivno pridonosi društvu.</p>	
4. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	<p>A.4.1. Učenik kritički odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju</p> <p>A.4.4. Učenik argumentirano procjenjuje utjecaj tehnologije na zdravlje i okoliš</p>	
5. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta	<p>A.4.1. Aktivno sudjeluje u zaštiti ljudskih prava.</p> <p>A.4.3. Promiče ljudska prava</p>	
Tijek nastavnog sata		
Etape sata	Cilj etape	Aktivnosti učenika
Uvod 2'	<p>provjera predznanja</p> <p>poticanje znatiželje</p> <p>najava cilja nastavnog sata</p>	<p>Prozvani učenici će odgovoriti na pitanja nastavnika za provjeru predznanja, najavu cilja sata i motivaciju: Kakva naselja razlikujemo? (očekivani odgovor: seoska, gradska i prijelazna naselja) Prema kojim značajkama se gradsko naselje razlikuje od seoskog naselja? (Podpitanje – prema kojim djelatnostima se razlikuju; očekivani odgovor: na selu prevladavaju djelatnosti vezane uz primarni sektor, u gradu djelatnosti vezane uz sekundarni, tercijarni i kvartarni sektor, veća gustoća naseljenosti u gradovima, bolja infrastrukturna izgrađenost u gradovima)</p>

<p>Glavni dio sata 30'</p>	<p>razvijati vještine: čitanja grafičkih prikaza, interpretiranja geografskog sadržaja u tabličnom prikazu, usmenog i pisanog izražavanja, naučiti temeljne pojmove i zakonitosti vezane uz broj naselja, rasporedu pojedinih razreda naselja u Hrvatskoj</p> <p>naučiti temeljne pojmove vezane uz broj općina i gradova te administrativni grad Razvijati vještine: interpretiranja geografskog sadržaja u tabličnom prikazu, korištenju ikt, usmenog izražavanja</p> <p>razvijati vještine: interpretiranja geografskog sadržaja (fotografije), usmenog i izražavanja</p> <p>naučiti temeljne pojmove i zakonitosti vezane uz definiciju nodalne regije i središnje funkcije</p> <p>razvijati vještine: interpretiranja geografskog sadržaja i karte, usmenog i pismenog izražavanja</p> <p>naučiti temeljne pojmove i zakonitosti vezane o stupnjevima centraliteta i kriterijima</p>	<p>Učenici analiziraju tablicu sa brojem i udjelom stanovnika i naselja u Republici Hrvatskoj u udžbeniku i odgovaraju na sljedeća pitanja na radnom listiću: Koja naselja prema navedenim kriterijima u tablici ima najviše u Hrvatskoj očekivani odgovor: naselja do 100 stanovnika) U kojem razredu naselja živi najviše stanovnika? (očekivani odgovor: u naselju sa više 200 000 stanovnika)</p> <p>Učenici slušaju nastavnikovo izlaganje o veličini naselja, udjelima pojedinih razreda naselja, prostornom rasporedu pojedinih naselja i urbaniziranosti pojedinih regija (Sjeverno hrvatsko primorje i Gorska Hrvatska)</p> <p>Učenici će odgovoriti na nastavnikovo pitanje tako da će pomoću internetskog preglednika pronaći koliko u Hrvatskoj ima gradova i općina (očekivani odgovor: u Hrvatskoj postoje 128 gradova i 428 općina) Učenici analiziraju tablicu sa administrativnim gradovima i gradskim naseljima po brojevima stanovnika na radnom listiću i prezentaciji te prozvani učenici usmeno odgovaraju na nastavnikova pitanja: Zašto Zagreb ima više stanovnika kao administrativni grad nego kao gradsko naselje? (očekivani odgovor: Zagreb kao administrativno naselje podrazumijevaju i ostala naselja u okolici koji ulaze unutar administrativnog područja) Kako se definira administrativni grad? (potpitanje- svojim riječima; očekivani odgovor: naselje koje ima upravu nad širim područjem oko matičnog naselja)</p> <p>Prozvani učenici će uz pomoć fotografija na prezentaciji (postrojenje Končar, Arena centar, zgrade u naselju Vrbani III i Hrvatski sabor) usmeno odrediti proizvodnu-radnu funkciju, uslužnu funkciju, stambenu funkciju i upravnu funkciju Zagreba</p> <p>Učenici slušaju nastavnikovo izlaganje o tome kako se definira nodalna regija te prozvani učenik odgovara na nastavnikovo pitanje: Što su središnje funkcije? (očekivani odgovor: funkcije kojima se koriste stanovnici okolnih naselja uz stanovnike matičnog naselja) Uz koje sektore djelatnosti se vežu središnje funkcije ? (očekivani odgovor: središnje funkcije vezat će se uz tercijarni i kvartarni sektor)</p> <p>Učenici će analizirati geografsku kartu s naseljima po stupnju centraliteta te će odgovoriti na pitanja na nastavnom listiću: O čemu ovisi veličina gravitacijskog područja nekog gradskog središta? (očekivani odgovor: Veličina gravitacijskog područja ovisi o broju i snazi pojedinih središnjih funkcija) U kojem dijelu Hrvatske je najgušća mreža središnjih naselja, a u kojem je najrjeđa? (očekivani odgovor: najgušća mreža središnjih naselja je u Središnjoj/sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a najrjeđa mreža je u Gorskoj Hrvatskoj) Objasni razlog navedenog stanja mreže središnjih naselja? (očekivani odgovor: osmanska osvajanja u prošlosti, gustoća naseljenosti, stupanj razvijenosti)</p> <p>Učenici čitaju o stupnjevima centraliteta u udžbeniku gdje zapisuju pojedine stupnjeve koje vladaju u Republici Hrvatskoj i razliku između jačih i slabijih središta. Zatim slušaju nastavnikovo izlaganje o kriterijima za određivanje središnjih naselja prema pojedinim stupnjevima centraliteta.</p>
----------------------------	---	---

	<p>za određivanje stupnja središnjeg naselja</p> <p>razvijati vještine: interpretiranja geografskog sadržaja i karte, usmenog i pismenog izražavanja</p> <p>razvijati vještine: interpretiranja geografskog sadržaja i karte</p> <p>naučiti temeljne pojmove vezane uz regionalna središta i broju naselja sa nekim stupnjem centraliteta</p>	<p>Učenici analiziraju geografsku kartu o makroregionalnoj regionalizaciji Hrvatske i odgovaraju na nastavnikovo pitanje: Koje makroregije su prikazane na geografskoj karti? (očekivani odgovor: zagrebačka, splitska, riječka i osječka makroregija) Zašto se pojedine makroregije preklapaju u prostoru? (očekivani odgovor: naselja koja se nalaze u prostoru gdje se makroregije preklapaju gravitiraju objema regijama)</p> <p>Učenici ispunjavaju slijepu kartu Hrvatske gdje su označeni točkom sva makroregionalna i regionalna središta</p> <p>Učenici čitanjem u udžbeniku izdvajaju regionalna središta i podjelu na jača i slabija regionalna središta, te koliko naselja u hrvatskoj imaju određen stupanj centraliteta</p>
<p>Završni dio sata 8'</p>	<p>primijeniti naučeno formativno vrednovati</p>	<p>Prozvani učenici će odgovoriti na pitanja nastavnika za ponavljanje koja su prethodno odgovorili na radni listić: Koliko je gradskih naselja u Republici Hrvatskoj prema popisu iz 2011.godine? (očekivani odgovor: U Hrvatskoj je 204 gradskih naselja) Što je administrativni grad? (očekivani odgovor: područje nad kojim određeni grad ima administrativnu upravu) Koja je ključna razlika između administrativnog grada i gradskog naselja? (očekivani odgovor: pod administrativne gradove ulaze sva naselja koja se nalaze u području gdje matični grad ima upravu) Što je nodalna regija? (očekivani odgovor: Područje oko matičnog grada koje mu gravitira) Što su središnje funkcije? Koje su središnje funkcije grada? (očekivani odgovor: djelatnosti/usluge kojima se uz stanovnike matičnog naselje služi stanovništvo okolnih naselja) Navedi 4 makroregije Republike Hrvatske? (očekivani odgovor: zagrebačka, splitska, riječka i osječka makroregija)</p> <p>Učenici biraju jedno naselje iz Tablice Broj stanovnika po općinama te pomoću računala i interneta određuju položaj odabranog naselja, funkcije koje odabrano naselje posjeduje, stupanj centraliteta odabranog naselja i kojem većem središtu odabrano naselje gravitira?</p>

Plan školske ploče

NODALNO-FUNKCIONALNA REGIONALIZACIJA HRVATSKE

6756 naselja/ 128 gradskih središta/ 428 središta općina

Administrativni grad/ gradsko naselje

Sjeverno hrvatsko primorje – najurbaniziraniji prostor (66%)

Gorska Hrvatska – najmanje urbanizirani prostor (33%)

Nodalna regija

Područje oko matičnog grada koje mu gravitira

Središnje funkcije

Djelatnosti/usluge kojima se uz stanovnike matičnog naselje služi stanovništvo okolnih naselja

Stupnjevi centraliteta

Glavni grad – najviši stupanj centraliteta

Makroregionalni centri, regionalni centri, subregionalni, područno i lokalno središte

Makroregije Hrvatske:

Zagrebačka makroregija

Splitska makroregija

Riječka makroregija

Osječka makroregija

Regionalna središta

naselja s više od 30 000 stanovništva

Jača regionalna središta

Slabija regionalna središta

720/730 naselja sa stupnjem centraliteta

Nastavne metode i oblici rada

Metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, neizravna nastavna metoda

Frontalni rad, samostalni rad

Nastavna sredstva i pomagala

PP prezentacija, školska ploča, udžbenik, fotografije (Zagreb, ruralni krajolik, pogon Končar, Arena centar, naselje Vrbani III, hrvatski sabor), tablični prikaz (Broj i udjeli stanovnika i naselja u Republici nakon popisa 2021. godine, Popis administrativnih gradova i gradskih naselja po broju stanovnika, Popis najvećih općina u Republici Hrvatskoj prema popisu 2021. godine), tematske karte (Mreža središnjih naselja u Republici Hrvatskoj, Makroregionalna regionalizacija Hrvatske) , bilježnica, radni listić, slijepa karta, olovka

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.

Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju Zadar, Zadar; Meridijani, Samobor.

Popis priloga
PPT prezentacija